

Møte for lukkede dører, Stortinget 26. april 1915, ettermiddag

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 26. april 1915 kl. 17.30.

Præsident: Årstad.

Dagsorden:

Fortsat behandling av Indstilling fra militærkomiteen om ekstraordinære bevilgninger til hæren (tillæg 4 til indst. S. X.).

Præsidenten: Umiddelbart før avslutningen i formiddagsmøtet uttalte præsidenten, at det ikke var nødvendig efter en konference, som præsidenten hadde hat, at fatte nogen uttrykkelig bestemmelse angaaende organisationen av bergartilleriet. Det beror vist paa en misforstaaelse fra præsidentens side, idet det vistnok er saa, at der ikke skal opføres nogen bevilgning paa dette budget; men det er statsraadens mening, naar man kommer til romertallene, at opta et forslag til organisationsbestemmelse. Han vil da nærmere motivere det, naar vi kommer saa langt, saa det vil bli optat der - ikke her.

Summen under de to titler, som nu er behandlet, nemlig tit. 7 paa det ekstraordinære budget og tit. 7 paa det ordinære budget, er i henhold til de beslutninger, som blev fattet i formiddag, for det ekstraordinære budgets vedkommende - kr. 1562000,00 og for det ordinære budgets vedkommende - kr. 110100,00.

Videre var indstillet:

Tit. 8. Ingeniørvaabnet kr. 2 400,00

Kragtorp: Her møter os den første konsekvens av det, som er besluttet før, idet komiteen er nødt til i overensstemmelse med stortingets beslutning at forandre sin indstilling under denne titel - det er litr. c., det gjælder. Det heter: Distriktsingeniørernes grad og avlønning. Departementet foreslaar at faa adgang til at gjøre 5 distriktsingeniører, som nu er kapteiner, til majorer og foreslaar bevilget 4000 kroner til at dække de med foranstaltningen følgende økede lønninger. Det har komiteen ikke gaat med paa under det generelle ræsonnement, som vi har ført før; men efter det, som blev gjort forrige dag under generalstaben, finder komiteen sig beføiet til at forandre sin indstilling og foreslaa departementets forslag bifaldt. Det gjælder her 5 kapteiner, som skal gjøres til majorer. Det er en konsekvens av den tidligere beslutning. Hvor mange vi møter siden, det kan vi ikke si noget om; men denne er ialfald paatagelig, - det er den første, vi møter - og hvis der ikke skal gjøres uret og fattes beslutninger, som er meningsløse, saa maa vi gaa med paa det. Likesaa enstemmig som komiteen før var om at avslaa det, likesaa

enstemmig foreslaar den det her i konsekvens med det, som er skedd.

Præsidenten skal anmode ordføreren om at opgi det beløp, som har blir at opføre.

Aavatsmark: kr. 6400,00.

Præsidenten: Altsaa komiteens ændrede indstilling gaar ut paa kr. 6400,00.

Statsraad Holtfodt: Man vil ha seet av stortingsmeddelelse nr. 10, at der ved en kongelig resolution av ifjor høst blev besluttet anskaffet en høist nødvendig supplering av brobataljonsmateriel. Denne supplering av materiellet er foregaat næsten helt ut, kan jeg si, ved indenlandsk fabrikation og har været utført saa hurtig, at vi nu har det fornødne materiel til at opsætte en hel brobataljon, mens vi tidligere kun har hat 2 brokompanier. Her er altsaa et eksempel paa, at der selv efterat krigen er kommet til utbrud er lykkedes os at skaffe en høist fornøden forøkelse og supplering av det krigsmateriel, hvor manglerne tidligere har været meget merkbare. Jeg skal senere, naar vi kommer til fæstningsartilleriet, tillate mig at redegjøre for forsvaret av bl.a. Glommenlinjen, og det vil da fremgaa derav, hvor overordentlig vigtig det er det led, som her er tilføiet vort forsvar. Forholdet er det, at hvert brokompani tidligere kun kunde slaa en bro paa 125 m. længde. Altsaa, da vi tidligere kun har hat 2 brokompanier, har vi i det hele kun kunnet slaa en bro paa 250 m. længde, hvilket ikke paa langt nær er tilstrækkelig til at komme over Glommen f.eks. paa de vigtigste steder og ved de vigtigste forsvarsavsnit. Jeg skal kanskje med præsidentens tilladelse faa lov at gi nogen oplysninger om den avdeling, som her er opsat. (Statsraaden demonstrerte her en grafisk fremstilling af brobataljonen).

Den nye brobataljon er opsat av 4 kompanier. Den omfatter det bromateriel, som her er tegnet grafisk, og hvor man ser pontonnerne og det brodække, som skal lægges og skal danne broen, naar pontonnerne er lagt ut. Pontonnerne ligger over elven omtrent som det her er antydnet. Det materiel, som ligger paa disse vogne strækkes over pontonnerne saaledes, at man kan avpasse hver længde efter den tyngde, der skal kjøres over broen. Brobataljonen maa være beregnet paa at kunne skaffe det tyngste artilleri over vore elve, og det er altsaa et saadant artilleris brolængde, den som jeg her har nævnt av 500 m. og som vi nu kan slaa ved hjælp av det materiel, som nu er anskaffet. Det kan være av interesse at peke paa, at denne bataljon her omfatter ikke mindre end 2081 hoder efter krigsopsætningsplanen. Av hester har den 1152, idet vi ser, at alle kjøretøier er 4-spændte undtagen et par bagagevogner ved hvert kompani. Av vogner er der ikke mindre end 257 og værdien av hestemateriellet er over 800

000 kr. Vognmateriellet har en værdi av omtrent 550 000 kr. Altsaa bare materiellet og hestene i denne avdeling har en værdi av omtrent 1400000 kr., det er altsaa et ganske stort og kostbart apparat. Hvis vi nu sætter en saadan avdeling i marsj, vil hvert enkelt kompani ha en kolonnelængde, som vi kalder det, naar vi strækker det ut langs en vei, av noget over 1100 m., og hele brobataljonen under marsj vil være saa lang, at den rækker fra Stortorvet ut til Vækkerø, ca. 5 km. Det er da noksaa indlysende, at en saadan avdeling, der dels skal optræ samlet, f.eks. ved broslagning ved Glommen, dels skal detachere en større eller mindre avdeling for at gjøre broslagning over mindre vasdrag, maa ha en chef. Det er umulig at slippe en saadan avdeling som denne løs paa landeveien uten chef. Det er altsaa i henhold hertil og under hensyntagen til, at her er skapt et meget viktig og værdifuldt led i vort forsvar i denne tid, som er passert, siden krigen begyndte, og for at gjøre dette led, som vi allerede har ofret saa mange penger paa, fuldt effektivt, at jeg tillater mig paa dette punkt at opta propositionen.

Præsidenten: Det blir altsaa nødvendig at stykke op til særskilt behandling titel 8 i postene a, b og c. Under titel 8 a - ny opsætning av en bataljon: bataljonsstab og 2 kompanier med parkavdelinger - optar altsaa statsraaden forslag om kr. 38 600,00. Præsidenten skal oplyse, at komiteens formand og hr. Ramm stemmer for dette forslag; flertallet i komiteen stemmer mot.

Votering:

Ved alternativ votering mellem komiteens indstilling under titel 8 a - intet - og statsraadens forslag - kr. 38 600,00 - bifaldtes det sidstnævnte med 75 mot 34 stemmer.

De 75 herrer var: Tveiten, Rik. Olsen, Omholt, Hans Hansen, Gjetmundsen, Lund, Ramm, Valentinsen, Pramm, Aæn, Gunnestad, Johnson, F. Enge, Nalum, Berg, Godske Nielsen, O. B. Halvorsen, Rustad, Ustvedt, Hovi, Gundersen, Peersen, J. Hestnes, Meyer, Thallaug, Ugland, Kaddeland, Eiesland, Sanne, Lindstøl, Gauslaa, Andersen Grimsø, Joakimsen, Ellingsen, Holmesland, Ulstrup, Vassbotn, Otterlei, Kristvik, K. Hestnes, Bøen, Jahren, Årstad, Gjedrem, Haaland, Rasmussen, Eidem, Pedersen, Erichsen, Bauck, Galtvik, Hagerup, Aavatsmark, Inderberg, Schei, Wolden, Bergan, Fjermstad, Barman, Michelet, Hagerup Bull, Blakstad, Fretheim, Næss, Trødal, Bakke, Indrehus, Rosenlund, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Skaar, Skilbred, Løvland.

De 34 herrer var: Kopseng, Horgen, Nagel, Andr. Hanssen, Finstad, K. Amundsen, Aaset, Eftestøl, Sparre, Magnus Nilssen, Chr. Knudsen, Landheim, Castberg, Mjøen, Lappen, Jenssen, Fløistad, Skaiaa, Jacobsen, Ludv. Enge, Sigurdsen, Kragtorp, Moeskau, Bergersen, Gjøstein,

Møde for lukkede dører, Stortinget 26. april 1915, ettermiddag

Foshaug, Gausdal, Ribsskog, Buen, Stinessen, Jul. Halvorsen, Samuelsen, Sæbø, Svendsbøe.

Fraværende var: Hornsrud, Bernhard Hanssen, Konow (syk), Kulstad, O. Amundsen, Stuevold-Hansen, Braut, Austbø (syk), Syrrist, Spangelo, Ameln, Mowinckel, Bonnevie og Rinde.

Præsidenten: Præsidenten maa atter henstille til de herrer at svare litt høiere. Det hænder, ret som det er, at der er uenighed mellem de to sekretærer om, hvorvidt en repræsentant har svaret ja eller nei, fordi man ikke har kunnet opfatte svaret. Likeledes maa præsidenten anmode om, at der maa være stille i salen, naar der voteres, paa grund av de vanskelige lydforhold paa præsidentstolen.

Videre var indstillet under titel 8:

b) Den tekniske ingeniørstab kr. 2 400.00.- c) (Ændret indstilling) Distriktsingeniørernes grad og avlønning kr. 4 000,00.

Mjøen: Det er selvfølgelig overflødig at uttale sig, men jeg vil av hensyn til min stemmegivning ha sagt et par ord. Jeg er i samme tilfælde som hr. Kragtorp. Det ligger ikke for mig at være med paa unødige at forhøie grader, men av hensyn til den beslutning, som er fattet, maa ogsaa jeg, da der jo maa være et visst forhold og en viss retfærdighet, være med paa, at gjøre 5 kapteiner i ingeniørvaabnet til majorer. Hvad vi siden faar inden andre vaabenarter, det skal jeg ikke ha uttalt mig noget om, men det vil vel komme senere. Her er opprettet endel nye avdelinger: Lyskasteravdeling, broavdeling og 7 traadløse telegrafstationer. I beløpet er ikke tat med 4 løytnanter og 10 sersjanter. Dem faar vi siden, for dem har vi ikke.

Votering:

Komiteens indstilling under litr. b og c bifaldtes mot 22 stemmer.

Videre var indstillet:

Tit. 9. Fæstningsartilleriet kr. 66 500,00

Statsraad Holtfodt: Jeg skal, idet vi gaar over til behandling av denne post, faa lov til at imøtekomme en anmodning, som blev rettet til mig fra repræsentanten hr. Buen om at redegjøre for, hvilken rolle disse befæstninger, som det her er spørsmal om, og da først og fremst Fossumavsnittets befæstning, spiller i vort lands forsvar, og dernæst skal jeg faa lov til med et par ord at besvare den forespørsel, som blev rettet til mig om, hvorvidt det nu er nødvendig av hensyn til vort forhold til Sverige at gaa til at lægge besætning paa de

fæstninger, som netop er nybygget her. Jeg skal da kanskje faa lov til at begynde med at minde om, at da situationen begyndte at tilspidse sig, og vi nærmet os det kritiske punkt i 1905, var der - heldigvis for os - allerede i 1899 nedsat en befæstningskommission, der hadde i opdrag at gi et forslag til, hvorledes vi skulde sikre tilgangen til Kristiania fra alle kanter. Denne kommission maatte da nødvendigvis ogsaa ta i betragtning, hvorledes vi skulde sikre Kristiania likeoverfor et angrep fra øst likesaa vel som den maatte ta i betragtning et angrep fra syd. Den skulde ordne saavel forsvaret paa østsiden av fjorden som paa vestsiden av fjorden, som jeg her ikke har havt anledning til at tegne op. Det, som imidlertid interesserer os mest her, er, hvorledes forsvaret var ordnet og fremdeles vil bli ordnet paa østsiden av fjorden. Denne befæstningskommission bestod av generalløitnant Melbye, nuværende general Ebbesen og oberst Georg Stang. Jeg var selv sekretær i komiteen, saa jeg har ganske godt kjendskap til, hvordan denne sak har utviklet sig.

Komiteen kom til det resultat med hensyn til sikringen av Kristiania fra øst, at der skulde etableres en fremskuddt forsvarslinje saa tæt ind paa grænsen som mulig, støttet til permanente anlæg for det første ved Kongsvinger, for det andet ved Urskog, for det 3dje ved Ørje og for det 4de i Fredrikshald-avsnittet. Naar man studerer veinettet, som fører over grænsen, vil man nemlig se, at veiene mot grænsen kan samles i 4 hovedoperationslinjer. Jeg skal faa lov til at nævne, at en operationslinje ikke er en enkelt vei, men det er det veinet, hvorpaa en større hæravdeling gaar frem, altsaa det veinet hvorpaa avdelingene utfører sine marscher. Jo større hæravdelingene er, jo flere veie maa de ha for at kunne komme frem i rette tid. Altsaa, de veie, som fører mot Glommenlinjen og derfra mot Kristiania, kan samles i 4 operationslinjer: En som gaar mot Kongsvinger og en som gaar mot Blakjer, der har vi overgangene ved Blakjer og Fetsund, altsaa de samme veie, som fører mot Blakjer gaar ogsaa mot Fetsund. Den 3dje og farligste hovedoperationslinje er den som gaar over Ørje og Langenes mot Kristiania. Den er den farligste, fordi den er den korteste. Det er ikke mere end en to dages marsch fra Ørje til Glommen og herfra er der igjen kun 2 dagsmarscher til Kristiania, hvis man ikke møter nogen hindringer. Saa har vi den 4de operationslinje. Det er dette store veinet, som samler sig og gaar mot Fredrikshald i to hovedveie, den ene over Allingmo og den anden over Svinesund og Idsletten mot Fredrikshald.

For nu altsaa at kunne spærre disse hovedoperationslinjer i et terræn, som er særlig godt egnet for forsvar, blev da anlagt de fæstninger som paa Kongsvinger omfatter to forter, som ligger paa en høide bakenfor den gamle fæstning. Saa blev der lagt et fort ved Urskog for at spærre tilgangen ved Blakersund. Endvidere

var der tidligere lagt et batteri ved Fetsund paa vestsiden av Glommen - det var efter forskrækkelsen i 1895 - samtidig med et par andre batterier, som jeg senere kommer tilbake til. Befæstningskommissionen foreslog tilgangen ved Blakersund spærret ved Urskog og tilgangen ved Fetsund spærret ved et provisorisk fort ved Svenby. Den tredie operationslinje blev spærret ved to smaa forter ved Ørje. Der er ogsaa terrænget efter vore forhold særdeles gunstig for det slags anlæg. Den vanskeligste opgave var imidlertid at forsvare tilgangene nede ved Fredrikshald, hvor Fredriksten blev modernisert, og hvor der saa blev lagt et moderne fort paa Hjelmkollen, som forsvarer overgangen over Svinesund. - Dette er altsaa den fortlinje, som skulde dække vor armes opmarsch paa østsiden av Glommen, idet hele vor krigshistorie viser, at vore tropper aldrig har kunnet holde sig paa østsiden av Glommen, uten de har hat faste anlæg at støtte sig til. Vi husker alle nu, siden vi er saa nær jubilæumsaaret - ialfald alle, som har interessert sig for vor krigshistorie - hvorledes vi i 1814 paa østsiden av Glommen spilte en høist ynkelig rolle i militær henseende. Det var nu ikke armeens skyld; men det var, fordi føreren for armeen ikke hadde den fornødne tillid til sin arme. Og der laa ogsaa andre - politiske - grunde bak, som jeg ikke her skal komme nærmere ind paa. I forbindelse med denne fremskutte fortlinje blev der lagt en række provisoriske anlæg paa selve Glommenlinjen, paa vestsiden av Glommen. De er allesammen paa kartet merket med de grønne batterimerker. For disse batterier blev der anskaffet disse kanoner, som vi idag har behandlet, nemlig de 10.5 cms positionskanoner, som oprindelig var anskaffet til bestykning av disse anlæg og ikke beregnet paa at gaa ind i den mobile feltarme, saaledes som det er besluttet av Stortinget idag, og hvorved deres anvendelighet selvfølgelig i høi grad er utvidet, nemlig utvidet til at gjælde hvilkensomhelst krigseventualitet og et hvilketsomhelst operationsomraade.

Da vi saa efter 1905 nedla denne fremskutte frontlinje, var det første arbeide, som blev optat fra militært hold, selvfølgelig at faa ordnet det saaledes, at tilgangene til Kristiania ikke laa aldeles udækket. Vistnok er Glommenlinjen et mægtig vasdrag at ha som frontalhindring; men al krigshistorie viser, at man umulig kan forsvare et saadant vasdrag fra baksiden av. Altsaa, hvis angrepet kommer fra øst, er det ugjørlig for armeen - og spesielt i et terræng, hvor der er saa daarlige kommunikationer som langs Glommen paa vestsiden - at kunne forsvare den lange frontlinje fra Fredrikstad og op til Kongsvinger - og kanskje endda videre, helt op til Elverum. Resultatet blev da, at det første arbeide, som blev utført, var, at Sarpsborgavsnittet blev befæstet derved, at der blev lagt et efter vore forhold kraftig fort paa en høide som heter Greaakerhøiden, straks overfor Fredrikstad. Desuten blev de to tidligere batterier, østre og vestre batteri ved Sarpsborgavsnittet, som vi kalder dem, forsterket med et

litet, aapent, men med permanent skyts forsynet fort, Ravneberget. Endvidere er der til dette avsnit knyttet endel mobilt skyts. Hvis derfor et angrep ad denne fremrykningslinje, som tidligere er tænkt over Fredrikshald, nu tænkes fortsatt længer frem, vil angriperen støte paa en befæstet front, som nu yderligere vil bli forsterket ved et fort paa Kjøkøen efter det forslag, som er fremlagt om Kristianiafjordens forsvar, og som jeg i denne forbindelse kommer til at omhandle nærmere. Dette avsnit var det første, man tok fat paa, og det er forlængst færdig og har sin fulde besætning. Altsaa, man tok besætning og skyts fra grænsefæstningerne og flyttet tilbake dit. Men endda hadde man endel skyts tilbake.

Saa var det, det spørsmålet blev reist: hvorledes skal vi nu ordne os for at sikre den farligste tilgang over Fossumbroen til Kristiania efter at Ørje var opgit. Her gjaldt det at skape et forsvar, som skaper betingelse for, at en større del av den norske arme kan opmarchere paa den østre side av Glommen, saa ikke hele østre side av Glommen paa forhaand var tapt. Den plan, som er utarbeidet her, skyldes i første haand Georg Stang, og var under en langvarig og vidløftig kommissionsbehandling. Den kommissionsbehandling resulterte efter mange dissenser og en meget hidsig kamp i en enstemmig indstilling fra den generalstabskommission, som blev nedsat for at være en slags overvoldgiftsdommer i alle de stridsspørmaal, som her reiste sig. Denne kommissions forslag gik ut paa, at man skulde lægge et fort paa Trøgstad varde og et ved Høitorp og endelig et tredje fort ved Torkilsrud, som endnu ikke er kommet til utførelse. Foreløbig har man i forbindelse med dette tænkt sig, at Torkildsrudaas skulde bestykket av den mobile arme, naar den opmarscherer.

Jeg skal nu i denne forbindelse peke paa det eiendommelige forhold, at der paa hele denne strækning av Glommen ikke findes mere end en eneste bro, det er ved Fossum, og saa findes en jernbanebro ved Langnæs, forøvrig er der ingen andre overgange end de som efterhaanden vil komme istand ved Solbergfossen paa grund av det store damanlæg og ved Vammafossen, en dam, som kan brukes ved overgang og som saavidt jeg vet er forberedt for sprængning. Fossumavsnittets befæstninger omfatter 2 forter. Saa er der til forsvar baade av jernbanebro og veibro indsprængt et permanent galleri i fjeldet paa begge steder, som skal sikre mot, at disse broer blir avkastet av en angriper, som muligens kan trænge sig igjennem. Forternes intervaller er noksaa store, og det kan tænkes spesielt i første periode av felttoget, at kavaleri kan trænge sig igjennem et interval og kaste av broerne og derigjennem ialfald i høi grad vanskeliggjøre opmarsch av den norske styrke indenfor dette omraade.

Nu er dette et av de aller vanskeligste terrængavsniit vi har langs hele Glommen, det er jo overordentlig uoversigtlig og kræver det mest omhyggelige studium for at kunne bringe paa det rene, hvorledes angrep skal utføres

og spesielt hvorledes forsvar skal føres mot de forskjellige angrepsmuligheter, som der kan bli spørsmål om. Man har her 2 hovedangrepsretninger, som det fremgaar av kartet, den ene, som kommer søndre fra, og hvor man kan tænke sig at angrep sker i forbindelse med angrep over Sarpsborgavsnittet - i likhet med den styrke som rykket ind i 1814. Den kan dele sig og demonstrere mot det ene anlæg ved Glommen og gaa til hovedangrep paa et andet, for at trække mest mulig av tropperne væk fra det avsnit, hvor hovedangrepet skal foregaa. Dette befæstningsanlæg er altsaa et av de aller vanskeligste som ialfald jeg har hat befatning med i den tid jeg har været fæstningsartilleriofficer og generalstabsofficer. Disse forter er paa det nærmeste færdig undtagen et par taarnkanoner som ligger nede ved fabriken ved Liège hos Coquerill, hvorfra vi har faaet melding om, at vi skal faa dem og at de er færdig, men vi har ikke faaet lov endnu til at sende nogen officer ned for at kontrollere skytset, saaledes at vi ikke har faaet dem officielt overtat. Der paagaar imidlertid fra utenriksdepartementets side anstrengelser for at skaffe den tilladelse saaledes at vi skulde kunne faa dem om kort tid. Saalænge Torkilsrud fort ikke er færdigbygget blir man her antagelig nødt til at binde en positionsartilleribataljon til dette avsnit for at lukke det store fortinterval som er der, og det er en av de ting, som vi beklageligvis ikke har faaet anledning til at opta forslag om i denne session, men da det er et overordentlig viktig led i hovedstadens forsvar og i forsvaret av hele østre Glommenbred er det uundgaaeligt at det maa komme, og det indgaar i alle de planer, som er tiltraadt av de militære autoriteter. Jeg skal faa lov til at nævne et par tal angaaende den styrke som er disponeret efter planen. Disse befæstninger har ialt av hvad der hidtil er færdigbygget kostet omkring 2200 000 kroner og deres besætningsstyrke utgjøres utelukkende av fæstningsartilleriet, omtrent 1500 mand, hvortil kommer et vist antal dækningsavdelinger ved hver enkelt - altsaa av dækningstropper - utenfor den styrke som skal betjene kanoner og signalstationer. En av de avdelinger eller en av de brancher av fæstningsartilleriet, som her blir det vanskeligste at anordne, er signalvæsenet. Signalvæsenet har nemlig til opgave at utstille signalstationer paa alle de punkter, hvorfra man kan faa oversigt over de terrængstrøk, hvor en fiendtlig styrke kommer til at opmarschere, idet det meste av den skytning som foregaa ved saadanne forter foregaa indirekte og ved hjelp av kart. Man ser ingen ting, men man skyter like godt, bare man har faat signalvæsenet i orden, saa man kan faa melding fra de forskjellige signalstationer om, paa hvilke steder av kartet angrepsstyrken befinner sig.

Det arbeide, som nu skal utføres her, det er altsaa at planlægge det hele forsvar fra nyt gjennom et grundig studium av terrænget og endvidere at sætte øvelserne igang paa en rationel maate og bringe alt i orden, som skal til, forat fæstningerne kan bli i kampdygtig stand jo før jo

heller. Det er derfor, jeg har set mig nødsaget til her at fravige komiteens indstilling, idet den har villet, at man her ikke skulde opsætte nogen egen chef for dette fæstningskompleks, som er ubetinget efter mit skjøn det vanskeligste, vi har i hele landet og under visse eventualiteter absolut det vigtigste. Naar vi tar i betragtning, at der ikke er mere end et par dagsmarsjer herfra til Kristiania, saa skjønner vi, at her er vi ved et av de farligste punkter i vort forsvar.

Kanske det vil interessere Stortingets medlemmer - ialfald skulde det glæde mig, om det vilde - at høre en ganske kort oversigt over de planer, som nu skal utarbeides helt fra nyt av av den mand, som blir kommandant dernede. Det er for det første en plan for hele mobiliseringen, en plan for den rækkefølge, hvori befæstningernes forskjellige dele blir at sætte i forsvarsstand, en plan over fæstningernes fortifikatoriske forsterkning, d.v.s., hvorledes man skal ordne sig med forhugninger av skog, hvorledes man skal anordne pigtraadsperringer, anordne telefonanlæg o.s.v. indenfor selve omraadet. Saa kommer der en plan for fæstningernes armering, d.v.s., hvorledes man skal utstyre de forskjellige batterier, forat de kan virke ved hjælp av de fremskutte signalstationer efter sin hensigt, altsaa skyte overalt indenfor kanonernes rækkevidde, selv om de ikke kan se noget. Her ser vi paa dette kart avlagt, hvor langt kanonerne rækker frem med de skudvidder, som de har. Saa har vi en plan for, hvorledes signalvæsenet skal anordnes, og hvorledes den elektriske belysning skal anordnes. Ved disse forter er der smaa elektricitetsverker indenfor hvert enkelt fort, som skaffer lys for lyskasterne, som brukes for bevogtningen om natten, og til den indvendige belysning, som er nødvendig, idet hele fortet er indsprenget i fjeldet, hvor hele besætningen ligger. Med det samme angrepet begynder, gaar besætningen ind i bombesikre rum paa disse forter, meddens den bebyggelse, som er bevilget av Stortinget, væsentlig tar sigte paa fredsbebyggelse, d.v.s. en bebyggelse, hvor mandskaperne kan opholde sig saa længe som mulig av sanitære grunde. Det er nemlig noksaa usundt at opholde sig inde i disse fjeldtunneler mere end høist nødvendig. Saa kommer dertil en plan for, hvorledes garnisons- og vakttjenesten skal anordnes, altsaa hvorledes man skal anordne den nødvendige bevogtning rundt hvert enkelt fort. Saa kommer der en plan for, hvorledes sanitetstjenesten skal anordnes, hvorledes man skal ordne sig med sykepleien, baade forinden hele styrken kommer i kamp og spesielt fra det øieblik, at fæstningsavsnittet kommer i kamp. Saa skal der utarbeides en plan for, hvorledes dækningsavdelinger skal underbringes og forpleies, som nødvendigvis maa knyttes til hvert enkelt fort som egentlig fortbesætning, som ikke har noget med det egentlige fæstningsartilleri at gjøre. Det vil da væsentlig bli landevernsavdelinger av infanteri og kavaleri, som blir knyttet til disse forter som dækningsavdelinger. Saa er det en plan over alle de

anskaffelser, som skal gjøres ved mobilisering, forat vi kan faa de beholdninger, som vi ikke har raad til at skaffe os i fred. Det er desværre saa, at ved vore fæstninger har vi ikke raad til at skaffe de beholdninger, som trænges for en længere tids beleiring f.eks. Vi er nødt til at ordne os saaledes, at vi gjør op en plan for, hvorledes og hvad vi skal rekvirere inden hvert enkelt distrikt av proviant, hester og vogner og alt det, som behøves, forat styrken skal kunne leve, og denne plan maa da utarbeides efter konferanse med alle kommunestyre efter nærmere fastsatte regler, og er et meget vidtløftig arbeide. Saa kommer mobiliseringsplanerne, hvorledes man skal samle personalet til mobiliseringen, og saa er der endel andre planer, som jeg kanskje ikke behøver at regne op. Nu er det klart, at er det nogen gang, man behøver et hode paa et forsvar, maa det være her, hvor det hele skal planlægges fra nyt av. Og for at gi et litet indtryk av, hvilket arbeide der ligger i disse forsvarsplaner, skal jeg faa lov til at gjøre opmerksom paa, at da jeg var kommandant paa Oskarsborg og overtok en fæstning, hvor allerede alle disse planer var utarbeidet av de tidligere kommandanter, men hvor det var nødvendig at revidere planerne paa grundlag av alle de erfaringer, man hadde gjort i de sidste aar, siden de var utarbeidet, tok det mig to aar at faa de planer fuldt detaljert utarbeidet. Naturligvis kom det meget derav, at der er forferdelig meget at gjøre ved siden av; en saadan avsnitskommandant har en selvstendig administration av meget store beløp, og desuten har han jo ledelsen av vaabenøvelserne ved siden av det planlæggende arbeide.

Saa skal jeg faa lov at besvare den anden del av hr. Buens forespørgsel, nemlig hvorledes man nu skal anskue vort forhold overfor Sverige. Jeg kan da henholde mig til, hvad utenriksministeren har uttalt her. Jeg har paahørt det, hver gang utenriksministeren har avgitt en uttalelse her i Stortinget, og saavidt jeg har oppfattet det, er det ikke saaledes, at nogen i regjeringen har oppfattet Malmømøtet som værende av den art, at det skulde overflødiggjøre enhver tanke paa, hvad der kan komme fra øst. Tvertom tror jeg, at utenriksministeren saa sterkt som mulig har understreket, at de avtaler, som blev truffet i Malmø, hadde ingen militær karakter. Det er vel værd at lægge merke til, at tiltrods for det korrekte forhold, som hittil under denne krig har hersket mellem de to folk paa halvøen, har det ikke været mulig at komme i nogen kontakt paa det militære omraade, og det er netop av de ting, som viser, at der endnu ligger meget igjen fra 1905 paa den anden side av grænsen. Ti vi maa lægge merke til, at i det øieblik f.eks., at der blev indgaat en virkelig militær allianse mellem Frankrike og Rusland, blev der straks sendt en meget stor fransk militærdeputation under general Joffre til Rusland. De begyndte at studere sammen med den russiske generalstab den russiske armes opmarsj og den russiske armes materiel. Den fik i det hele tat fuldt indblik i hele det russiske

hærsystem, og der er vel heller ikke tvil om, at der dengang blev lagt planer for, hvorledes en fælles aktion skulde utføres paa de to fronter øst og vest. Det samme var tilfældet fra russisk side. Den nyutnævnte general Bull var nede paa de store franske høstmanøvrer - jeg tror det var i 1912 eller 1913 - og han har meddelt, at der ved disse store manøvrer var en række militærattachéer, som det pleier at være, fra alle verdens lande; men ved siden av dem var der en stor russisk militærdeputation, som den hele tid var knyttet til general Joffres overledelse. Altsaa, medens militærattachéer altid blev holdt paa avstand, aldrig fik se nogen ting uten det rent - kan man sige - teatermæssige, som man ser fra en hesteryg, naar man ikke faar studere detaljerne ved en avdeling, saa var den russiske militærdeputation knyttet til selve overledelsen, som den fulgte den hele tid, og den hadde selvfølgelig adgang til at studere alt det tekniske materiel, som den franske arme disponerte. Saadan arter det sig, naar det kommer saa langt, at der blir spørmaal om en militær samvirken. Naar vi nu ser paa, hvorledes forholdet er like overfor Sverige, skal jeg nævne et par karakteristiske eksempler. Der er et omraade, hvor det synes, at Sverige er tilbøielig til at gi os de vink, som de kan, uten at komme ind paa noget egentlig nærmere militært samarbeide. Det er med hensyn til forholdene i det nordlige opover ved Karungi, som jeg nævnte igaar - jeg har ikke kartet hængende; saaledes at vi med hensyn til de opplysninger, som den svenske generalstab sitter inde med angaaende mulige veiarbeider og mulige planer om jernbaneanlæg fra Torneå og opover, har vi haab om kanske at bli delagtiggjort i dem. Jeg har forsøkt paa en forsiktig maate at skaffe mig underretning om, hvor langt Sverige vil strække sig, forat vort underretningsvæsen der nord kan bli saa fuldkomment som mulig, idet man netop paa det felt skulde tro, at det var lettest at faa istand et samarbeide, idet Norges og Sveriges interesser der falder absolut sammen. Selv der er de opplysninger, jeg har faat, meget knappe. Saa skal jeg nævne et andet litet karakteristisk eksempel. Da vi hadde vinterdetachementsøvelser iaar ved Eidsvold, blev med hensigt den herværende svenske militærattaché invitert til at overvære disse øvelser, hvad han selvfølgelig mottok med stor taknemmelighet og overvar øvelserne. Vor militærattaché i Stockholm blev underrettet om dette, og overensstemmende med skik og bruk henvendte han sig til det svenske landforsvarsdepartement og spurgte, idet han gjorde opmerksom paa, at den svenske militærattaché her hadde faat lov til at delta i de øvelser, vi holdt i vinter, om der maatte bli aapnet ham adgang til i Sverige at overvære lignende øvelser. Dertil blev der svaret - jeg skal gjøre opmerksom paa, at alt dette foregik i de aller høfligste og venskabeligste former - at man desværre savnet adgang til at la vor militærattaché overvære nogen av de manøvrer, som er foregaat i Sverige ivinter, da de ikke hadde noget, som svaret til vore detachementsøvelser.

Samtidig hermed foregik betydelige øvelser i Dalarne av en betydelig troppestyrke; men i Sverige har det været konsekvent gjennomført den hele tid, at ikke i en eneste svensk avis har der været nævnt noget om alle de manøvrer, som har været holdt i løpet av vinteren av den svenske arme, det har været absolut hemmeligholdt. Saa naar man taler om den censur, som har været øvet her i landet likeoverfor militære spørsmål, saa er det bare en bagatel mot den censur, som har været øvet i Sverige. Dette tror jeg kanskje vil gi denne forsamling et noksaa nøgternt indtryk av, hvor langt vi er kommet. Og det er jo klart, at saa længe vi ikke er ganske sikre paa, hvorledes krigen kan utvikle sig, og hvorvidt disse to lande kan komme til at staa sammen, eller de kommer til at staa mot hinanden, hvis det skulde arte sig saaledes - hvad vi inderlig maa haabe ikke sker - at den ene eller begge blir inddraget i krigen, saalænge tør ialfald ikke jeg som forsvarsminister lukke øinene til for fronten mot øst. Jeg tror, jeg tør paastaa, at der ikke fra norsk side i denne tid, siden krigen brøt ut, har været foretat (noget) skridt i militær henseende, som paa nogen maate har virket utaskende - tvertimot; der har været gjort de tilnærmelser, som det gaar an at gjøre, uten at man resikerer at faa avslag paa en maate, som ingen av os ønsker. Dette er kanskje tilstrækkelig - baade den militære side av saken og den krigspolitiske, om jeg skal kalde den saa - som bakgrund for, at jeg har seet mig nødsaket til her at følge den plan, som jeg konsekvent har forsøkt at utarbeide i denne proposition; og overensstemmende dermed har jeg tilladt mig paa præsidentens bord at fremlægge forslag om Fossumavsnittets opsætning.

Præsidenten: Præsidenten skal referere statsraadens forslag til tittel 9 litra a, idet det er nødvendig ogsaa ved denne tittel at gaa frem efter de forskjellige litra og nummer. Statsraaden har optat forslag om, at der under tittel 9 a - Fossumavsnittets opsætning med personel - bevilges kr. 55 000. Komiteens indstilling gaar ut paa kr. 49000,00.

Buen: Det var et interessant foredrag, vi nu hørte av forsvarsministeren. Det fortalte os, at enten er det saa, at forsvarsministeren ingenting har lært og ingenting har glemt av det, som er skeet i løpet av de sidste aar, eller hvis ikke det er tilfældet, saa er meget av det, som vi her i salen har hørt berømme som ting av stor betydning, det reneste humbug. Det er ikke længe siden, vi hadde en stor forestilling her i salen med høitidelig underretning av utenriksministeren om resultatet av forhandlingerne i Malmø. Det blev tillagt den aller største betydning, og der var indledet en æra, som hele vort folk maatte glæde sig over. Endvidere vet vi, at der ifjor høst blev indgaat en overenskomst mellem Norge og Sverige - en overenskomst, hvis store betydning ogsaa blev understreket av vore ansvarlige mænd her i salen baade fra stortinget og fra

regjeringen. Nu faar vi høre, at forsvarsministeren kan underrette os om, at vi ikke staar i nogensomhelst kontakt med Sverige paa det militære omraade. Og alle de fredsforsikringer, al den tale om den store betydning, som nu er naad i retning av et bedre samarbeide med Sverige, har altsaa været hul og usand, hvis det forholder sig saaledes som forsvarsministeren siger. Vi har endog hørt - jeg tror, det var militærkomiteens formand, som her i tinget sa, at nu er vi vel heldigvis tryk paa den kant; der faldt en ytring fra ham i en av debatterne her, som gik ut paa det, saa nu behøvet vi ikke at ofre det nogen opmerksomhet. Da gjaldt det anordninger rundt kysten, det var hovedsaken dengang. Nu viser det sig altsaa, hvis vi skal tro paa dette, som forsvarsministeren siger - han tror selvfølgelig paa det - at alt dette, som er fremholdt om betydningen av det, som er skeet i forholdet til Sverige i de senere aar, det er lik nul. Tiltrods for den høitidelige overenskomst, som er indgaat mellem Norge og Sverige, viger ikke forsvarsministeren tilbake for at sige, at han ikke kan lukke øinene til for fronten mot øst. Det har tidligere i enkelte diskussjoner om det militære spørsmål paa dette punkt været fremholdt: Nei, Sverige er vi ikke rød, men Rusland; nei, se til Rusland, det er det, vi maa være opmerksom paa. Nu, vi fik ikke høre et eneste ord om Rusland nu, og det er vel ogsaa lidet sandsynlig, at det vilde bli tillagt nogen alvorlig vekt, om han hadde talt om russernes indmarsjlinje tvers over Sverige ind i vort land, i det sydlige ialfald. Da vilde vel selv forsvarsministeren sige, at er russerne naad saa langt som tvers over Sverige til Glommenlinjen i Norge, da greier vi ikke mere. Og naar vi ser paa disse fremtidsvuer, som forsvarsministeren her utkastet, hvilken uendelighet av foranstaltninger her maa til, hvilke kolossale ofre her maa gjøres, og hvilke ting vi her binder os til, idet Stortinget vedtar forsvarsministerens forslag, ja, hvorledes staar da den ytring, som statsministeren kom med i sit foredrag igaar, at vi faar vente og se? Vi skal ikke binde os til betydelige utgifter; det er kun av hensyn til den øieblikkelige situation, at der maa gjøres noget men heller ikke mere. Det sa statsministeren. Jeg skjønner ikke holdbarheten i dette; jeg skjønner ikke kontinuiteten i dette. Er det saa, at det ene medlem av regjeringen skal staa her og skrømme denne forsamling, mens et andet medlem av regjeringen skal gaa ut blandt folk og legge svamp paa og berolige vælgerne? Det synes at være plan i dette ogsaa. Men jeg synes, det er gaat lidt for vidt, naar man er vidne til slike ting, at den ene statsraad staar og siger, at vi skal ikke binde os til betydelige utgifter, ikke binde os til nogen ting i fremtiden, vi maa avvente krigens virkninger, vi maa vente og se, mens der samtidig staar et andet medlem av regjeringen her for lukkede døre og opruller for os utsigter, som vi alle er istand til at bedømme - i alle fald hvad ofrenes størrelse angaar. Ja jeg kan ikke tænke mig, at noget slikt før er foregaat i

Norges nationalforsamling. Det er en foreteelse saa nedslaaende, at jeg snart sagt ikke har ord for det. Folket skal beroliges ved berømmelse av disse ting, som vi altsaa her i salen, naar det kniper, naar pengene skal hales ut, faar rede paa ikke er en pipe tobak værd. Men imens mobiliseres vore statsmænd som officielle talere, og de fortæller, hvilken overordentlig betydning det har for Norges fremtidige stilling, at disse forhandlinger med Sverige er indledet. Samtidig faar vi for lukkede døre den besked, at Sverige ikke er at tro paa, vi maa vende odd og egg mot Sverige. Det har ikke spor av uvenlighet i sig overfor Sverige dette, sa forsvarsministeren; men jeg tænker, at holder vi paa slik, som han har begyndt nu, en stund, saa kan det hände, vi har det held at komme med i krigen vi ogsaa.

Aavatsmark: Jeg synes, debatten nu er kommet lidt ut paa vidderne, og jeg tror ikke, at Stortingets medlemmer har fuld oversigt over, hvori dissensen her egentlig stikker; jeg skal derfor faa lov til at gjøre opmerksom paa det. Jeg skal ikke indlate mig paa storpolitiske betragtninger, som især den sidste ærede taler fremkom med; men jeg vil kun for mit personlige vedkommende ha sagt, at jeg vel aldrig her i Stortinget har uttalt, at vi kunde være tryk for fronten mot øst. Jeg har muligens som saa mange andre uttalt min glæde over den glædelige foreteelse, at forholdet paa den skandinaviske halvø mellem de to folk i de senere aar er blit bedre og bedre; men at jeg skulde ha uttalt nogen tryghetsfølelse likeoverfor Sverige, tror jeg neppe, jeg har gjort. Jeg skal imidlertid ikke komme ind paa den side av saken; men jeg skal faa lov til at gjøre opmerksom paa, hvori forskjellen mellem statsraaden og komiteen stikker. Efter statsraadens foredrag kunde man let faa det indtryk, at disse betragtninger over Glommen-befestningernes betydning ikke var tilstrækkelig vurderet av militærkomiteen; men saa er ikke tilfælde. Vi har i militærkomiteen været fuldt opmerksom paa disse forhold, og i de aar, jeg har været i militærkomiteen, har jeg været en meget ivrig forkjemper for at faa disse forter istand og færdige. Saa sent som ifjor, da der blev foreslaat ekstraordinære bevilgninger paa 12 millioner kroner, uttalte den kombinerte budget- og militærkomite i sin indstilling no. 54 angaaende disse 12 millioners anvendelse: "I tilslutning til, hvad der under tit. 3, flaaestationerne, er uttalt angaaende avsætningsspørsmålet, har der inden komiteen stærkt været fremholdt, at det vilde ha betegnet et kraftigere løft for forsvaret, om man ved denne anledning hadde koncentreret sig om enkelte vigtige formaal, som f.t. er traadt i forgrunden, nemlig: Kristianiafjordens forsvar, flaaestationernes istandbringelse, forsterkning av Bergens og Ofotens befestninger, fuldførelse av Glommenlinjens stationære forsvar samt dækning av utgifterne ved vernepligtsalderens nedsættelse". Disse formaal var nemlig ifjor ikke tilgodeset. Dette uttalte

den kombinerte budget- og militærkomite ifjor, og det viser sig, at netop disse ting, som komiteen da saa stærkt fremhævet skulde være skeet ifjor, de er foreslaatt iaar. Hvad nu denne dissens angaaende Fossumavsnittet angaar, saa er der i propositionen æsket bevilgning til en avsnitskommando, under hvilken der er foreslaat lagt 2 festningskompagnier og 2 signalavdelinger. Det beløper sig til kr. 55000,00. Militærkomiteen har indstillet paa alle departementets krav - alt det, som er forlangt av departementet - undtagen chefen, en oberstløitnant eller en major, avsnitschefen. Det er det eneste, vi ikke har indstillet paa. Departementets forslag er 55000 kroner, vort er paa 49000. Forskjellen ligger altsaa i denne chefsstilling, og naar vi ikke har indstillet paa den, saa er det fordi - det vil forresten komiteens ordfører nærmere redegjøre for senere - at vi har en oberstløitnant gaaende her i Kristiania, som i sin tid var chef for de nedlagte grænsefestninger, den saakaldte chef for 6te festningsbataljon. Han har nu befatning med Kongsvinger festning, som jo ogsaa delvis er nedlagt, og Sarpsborg og Greaaaker befæstninger. Militærkomiteen trodde da, at denne oberstløitnant foreløbig kunde overta kommandoen over disse 2 forter i Fossumavsnittet. Det er den hele forskjell mellem propositionen og komiteens indstilling, og jeg tror, jeg med disse ord har reduceret dissensen til dens rette dimensioner, saa den ikke gives en større bredde end nødvendig. Hvorvidt det er rigtig, at denne officer kan overta denne kommando, derom kan der muligens være delte meninger; vi i komiteen har fundet det rigtig, men statsraaden er altsaa av en anden mening.

Kragtorp: Jeg kan kun gi militærkomiteens formands uttalelser min tilslutning. Den eneste forskjell mellem departementets forslag og vort er, at vi vil, at vi skal benytte en mand, som vi har gaaende, og som vi lønner, istedetfor at sette op en ny. Den ærede forsvarsminister sa, at forsvaret maa ha et hode. Ja det er rigtig; men vi har et hode, og saavidt jeg vet, et meget godt hode, og hvorfor skal vi ikke da bruke det? Jeg vil bare læse op litet gran av militærkomiteens indstilling; vi siger:

"Av en til komiteen fra departementet indsendt skrivelse, som er bebudet i propositionen, ses det, at den her foreslaaede opsætning av en avsnitskommando med stab er det første led i en nyordning av fæstningsartilleriet, som tænkes omfattende en del av de nuværende og flere nye befæstningsanlæg.

Da disse nyanlæg endnu er paa et tidlig forberedende stadium, idet forslag til disse befæstninger ikke er forelagt Stortinget, end mindre bevilgning til deres opførelse git, finder komiteen, at den ikke nu kan ta standpunkt til den her foreslaaede nyorganisation, som heller ikke kan sees at ha været behandlet av generalstaben og kommanderende general.

Den vil derfor foreslaa, at eftersom befæstningerne i Fossumavsnittet blir færdige til at tages i bruk, blir de

at utstyre med nødvendigt personel, og at befæstningerne lægges administrativt og kommandomæssig under 6te fæstningsbataljon, inden hvis omraade de ligger."

Jeg skulde mene, det er holdbart. Nu ønsker forsvarsministeren at faa sat op sin avsnitskommando. Det var et navn, som var nyt og ukjendt, og derfor virket det litt uventet paa os. Vi spurte efter, hvad det var for noget, og saa fik vi høre, at en avsnitskommando er en ny ordning av kommandoforholdene ved fæstningsartilleriet, som naturligvis skal utstrækkes siden. Det mente vi, vi faar vente med, indtil Stortinget faar tat standpunkt til disse spørsmaal. Min mening er, at hvis vi idag bevilger statsraadens avsnitskommando, saa staar ikke Stortinget frit siden, hverken naar vi skal til med Torkelsrudaas, som er merket med rødt derborte paa kartet - det har faat sine kanonringer det ogsaa, men der er ikke bevilget noget til det - eller med det nye fort Kjøgøen, som statsraaden har nævnt i den nye proposition, men hvor vi ikke har nogen befæstninger nu. Vi mente, Stortinget staar sig paa at staa frit og ubundet, indtil disse ting er færdige, saa kan vi ordne kommandoforholdene efter de forhold, som da findes at være hensigtsmæssige. Foreløbig kan vi bruke det hode vi har, den fæstningsbataljonschef som gaar her i Kristiania og nyder sin løn. Han maa kunne overta dette, indtil vi faar tat endelig standpunkt og kan ordne os for fremtiden.

Chr. Knudsen: Jeg vil faa konstatert, at det er forsvarsministeren, som nu har overtat utenrikspolitikken. Han har uttalt, at det er mulig, at vi fra Sverige kunde faa besked paa, hvorledes forholdene er med hensyn til russiske veier paa grænsen, derimot forholdet i Sverige overfor Norge det kunde vi ingen besked faa paa, idet vi ikke kunde faa anledning til at overvære deres manøvrer. Jeg lægger deri den tanke, at der nu skal foretages en utenrikspolitik overfor Sverige, som planlægges av forsvarsministeren. Ti det vil man forstaa, at i og med, at vi foretar disse forholdsregler overfor Sverige, saa er det jo klart, at Sverige paa sin side ikke blir uvitende derom naturligvis, det faar til syvende og sidst besked paa det. De vil da komme til at studse og søke at skaffe sig underretning om, hvad dette betyr. Naar forsvarsministeren meddelte endel opplysninger angaaende det intime forhold mellem Frankrig og Rusland, efterat de hadde sluttet en overenskomst, saa er det klart som dagen - og det vet da ethvert fornuftig menneske - at hvis to lande har sluttet en alliance overfor øvrige lande, saa maa deres forhold overfor hinanden indbyrdes bli lagt aapent i dagen; det er en given ting. Men jeg synes, det skulde være naturligere for forsvarsministeren at tænke som saa, at vi har ikke sluttet nogen offensiv og defensiv alliance med Sverige, og derfor er det klart, at ikke Sverige vil utlevere sig helt til Norge, paa et tidspunkt, da det var allermost uheldig. Da vi her taler for lukkede døre, vil jeg erindre om, at da overenskomsten mellem

Sverige og Norge skulde avsluttes, saa forelaa til en begyndelse den besked fra Sverige, at nu var der anledning for Norge til at slutte en offensiv og defensiv alliance med Sverige, det var i begyndelsen, og i den anledning vilde det sende to mænd til at forhandle med den norske regjering derom. Det var begyndelsen til overenskomsten. Dertil blev det av utenriksministeren svaret, at det kan ikke vi indlate os paa. Jeg vil erindre om dette; det er forholdet. Hvis altsaa Norge hadde villet indlate sig paa forhandlinger om det, som den svenske regjering oprindeligt tilbød Norge, hadde forholdet været et helt andet. Da vilde naturligvis Sverige ikke holdt nogen av sine forsvarsting hemmelige likeoverfor Norge, likesaa litt som Norge vilde ha gjort det likeoverfor Sverige. Men forsvarsministeren var fornuftig nok til at svare straks, at det kan vi ikke indlate os paa; men vi er villige til at forhandle om en overenskomst forøvrig, og overenskomsten blev endog, efterat man først var blitt enig, av den svenske regjering umuliggjort, idet den svenske regjering endog desavuerede sine egne forhandlere. Det var det andet trin i forhandlingerne, og det tredje trin var det, som vi kom overens om, og som vi fik. Men av denne episode skulde forsvarsministeren kunne slutte, at det er ikke i sin orden, fordi om vi ikke indgik paa Sveriges oprindelige tilbud, at tro, at vi behøver at nære nogen mistillid til Sveriges optræden likeoverfor Norge. Det behøver vi ikke. Tvertimot, skulde forholdet være det, at vi ræsonnerede saaledes, at al den stund Sverige har tilbudt Norge det oprindelige tilbud, som jeg her refererede, saa har vi ingen grund til at nære mistillid til Sverige, og vi kan ganske rolig fortsætte som hittil uten at behøve at foreta disse Glommens befæstninger og dette Fossumavsnits befæstning, idet vi efter den overenskomst, som vi har truffet med Sverige, kan føle os trygge. Men forsvarsministeren vil det anderledes. Han vil, saavidt jeg kan forstaa, ved sin hele optræden volde mistro mellem Norge og Sverige, for at vi igjen skal komme op i det gamle fiendtlige forhold mellem de 2 lande. Dette er noget, som jeg maa fæste opmerksomheten ved. Det er farlig at la forsvarsministeren på denne maate indirekte faa lov til at drive utenrigspolitik.

Visepræsidenten, Hr. Løvland, indtok præsidentpladsen.

Buen: Det var nogle ord, jeg glemte isted, som jeg vil faa lov til at lægge til nu. Der ligger den nøitrale zone og skygger akkurat paa de felter, som forsvarsministeren netop nu bevæger sig paa. Den nøitrale zone strækker sig langs dette Fossumavsnit. Hvordan maa de virke disse operationer netop i dette avsnit av vort land, hvordan maa de virke borte i Sverige? Er det ikke, som om vi paa denne maate hadde bestilt en mand til at saa mistæksomhetens sæd borte i Sverige? Her er vi forarget, og her skriker aviserne op hver gang, der lyder en mistæksom røst borte i Sverige. Naar en eller anden militærgal mand i Sverige

sier: ja, vi maa huske paa, at Norge under eventuelle forhold kan falde os i ryggen, vi maa huske paa, at vi har 2 fronter, saa er vi i Norge dydig forarget over det. Men efter dette, som vi her er vidne til, finder jeg det meget naturligt, at der ræsonneres slig i Sverige. Her vil der falde et overordentlig tungt ansvar ikke bare paa forsvarsministeren, men ogsaa paa alle dem, som følger ham. Vi har været vidne til meget trist i disse dage. Men den utvikling, som forsvarsministeren nu har lagt aapen for os, og som han vil bringe os ind paa her, er noget av det sørgeligste av det hele. Jeg vilde betrakte mig selv - jeg hadde nær sagt - som en forbryder, hvis jeg gik med paa dette. Slig staar saken for mig.

Bonnevie: Jeg vil av mit ganske hjerte slutte mig til de uttalelser, som faldt fra Buen. Jeg er av dem, som i august fuldt ut glædede mig over vor avtale med Sverige. Jeg forstod det saaledes, at selv om Norge blev tvunget ut av sin nøytralitet, laa den realitet i avtalen baade fra svensk og norsk side, at man dog ikke skulde gaa i nogen krig med hinanden, selv om man skulde bli nødt til at gi støttepunkter for en av de krigførende makter. Der var en alvorlig villie til under ingen omstændighet at gaa i krig mot hinanden. Jeg hadde haapet, at det var noget, som der kunde bygges videre paa ut igjennem tiderne, og jeg har ogsaa selv efter fattig evne arbeidet i den retning, for den avtale kom istand. Men for mig staar det som særdeles alvorlig dette, som her sker med denne lille avsnitskommando. Det synes at maatte indlede et nyt avsnit av svensk mistro mot norske grænsebefæstninger. Vi har bruk for, at der hersker tillid til den nøytrale zone, vi har bruk for, at der hersker tillid til avtalen med Sverige om, at vi ikke skal gaa i krig mot hinanden. Men saa er det os, som saar mistro til det ved her at befæste en ny linje. Jeg forstaar, at det kan være militært seet noget besnærende ved en forsvarsminister, som paa en maate tar magten fra hele det parti, han tilhører. Men det forekommer mig, at denne lille post viser, at det gjælder noget mere. Det gjælder noget mere og viktigere end hr. general Holtfodts person, og om han kræver tilslutning til dette; det gjælder hele landets utenrikspolitikk i forholdet til Sverige, og da maa man ikke fortsatte med disse grænsefæstningslinjer, med deres ydmygelser, med deres nederlag.

Statsraad Holtfodt: Naar det har været uttalt her, at jeg har forsøkt at skræmme denne forsamling, saa kan jeg vel trygt si, at er det noget, jeg ikke har gjort, saa er det vel at bruke skræmsler i denne tid; thi det kan jeg forsikre, at hvis jeg ikke den hele tid som forsvarsminister hadde lagt al min energi i at faa den norske presse spesielt til at være til det ytterste forsiktig med, hvad den uttaler, saa kunde der være kommen mange episoder og mange uttalelser, som hadde opskaket hele vor nation og forstyrret en av de hovedopgaver, som

regjeringen har stillet sig, nemlig den, at det er det militære forsvar, som skal overta vagtholdet; men bak dette vagthold skal den hele nation arbeide saa trygt som mulig for at styrke os økonomisk saa langt som mulig. Men at man likeoverfor Norges nationalforsamling gir et nøgternt billede av de faktiske forhold, og at jeg som ansvarlig forsvarsminister ikke tør bygge mine planer og mine forslag paa et grundlag, som ikke er saa sikkert, som det overhovedet kan skaffes, kan vel ikke kaldes for noget skræmsel, og at man under disse forhold paa grund av den indstilling, som foreligger, har tvunget mig til at motivere mine forslag saaledes, at man skjønner, at der ligger en realitet bak dem allesammen, kan vel ikke heller bebreides en forsvarsminister. Jeg tror, det norske storting er for vant til at behandle store og viktige spørsmål, til at en saadan fremgangsmaate kan virke som skræmsler. Den ting, at jeg her foreslaar en avsnitskommando i et av de vanskeligste befæstningsavsnit, efterat militærkomiteen selv har været med paa - og maa være med paa naturligvis - at skaffe besætning i disse forter, som allerede er færdige, og hvor der skal drives vaabenøvelser allerede til sommeren, - at det er et skridt, som kan vække misstemning i Sverige, er ganske utelukket; thi var der noget, som skulde vække misstemning der, saa var det, at disse forter blev besluttet, og at man begyndte at bygge dem; men at det vækker misstemning, at man nu lægger en besætning i de forter, som allerede er færdigbygget, ligger utenfor alle land, og jeg har ikke hørt andet, end at man i Sverige finder det ganske naturlig, at Norge som ethvert andet land gjør, hvad det kan, for at sikre sin grænse og sin egen hovedstad.

Med hensyn til denne avsnitskommando, saa er det saa, at den bataljonschef, som tidligere hadde de grænsefæstninger, som jeg nævnte, over Kongsvinger, Urskog, Ørje og Fredrikshald, var chefen for den saakaldte 6te fæstningsbataljon i fredstid, men var i krig kommandant paa Fredrikssten. Det var en organisatorisk svakhet, at man altsaa hadde sat en fælles chef for hele den lange front, saaledes altsaa at kommandanten i et av de viktigste og allervanskeligste avsnit efter den fremskutte linje, nemlig Fredriksstensavsnittet, blev boende i Kristiania for efter omstændighetene at inspicere snart den ene, snart den anden fæstning, altsaa føre enslags overordnet inspektion, istedenfor at følge det princip, som vel militærkomiteen har hævdet sterkere end nogen anden, da den reviderte hærordningen og forlangte, at kommandanterne skal bo paa sine fæstninger; thi det er først der de lærer dem at kjende. Mit forslag her er altsaa i den fuldeste overensstemmelse med det princip, som militærkomiteen har gjennomført for alle andre fæstninger. Hvad angaar 6te fæstningsbataljonschef, saa er han ved mobilisering avsnitschef i Sarpsborgsavsnittet og vil ogsaa i tilfælde efter departementets forslag komme til at overta Kjøgø befæstninger, saaledes at nedre Glommenlinje mellem

Sarpsborg og Fredriksstad kommer til at ligge under en avsnitschef, det centrale avsnit ved Fossum under en avsnitschef, og saa kan det bli spørsmål om, hvis man gaar til at bygge en fæstning istedenfor det nedlagte Urskog fort, at skaffe en avsnitschef paa den øvre Glommenlinje. Den bataljonschef, som der her er spørsmål om, har været en av de uheldige, som først fik sin stilling nedlagt paa Oskarsborg - han har været garnisonerende oberstløjtnant paa Oskarsborg -, idet stortinget bestemte, at hans stilling skulde nedlægges, saa erklærte han sig villig til at overta 6te fæstningsbataljon paa betingelse av - han var ikke forpligtet til det -, at han kunde bli boende i Kristiania. Jeg har ikke magtmidler til engang at beordre ham til at bo i avsnittet, hvor han nødvendigvis maa bo, naar hele dette fæstningsavsnit skal opsættes. Det er ikke hans skyld; men det er utelukkende en følge av, at de fæstninger, han har været ved, efterhaanden altsaa er undergaat organisatoriske forandringer gjennom stortingsbeslutninger. Nu er der ved alle utnævnelser gjort saadanne tilføielser, at man ikke er bundet til den slags betingelser; men dengang han blev utnævnt, brukte man en anden praksis i departementet og i regjeringen og vistnok ogsaa efter stortingets konsens, saavidt jeg kan skjønne, nemlig at de var faste embedsmænd i den stilling, de hadde faat, og da har man ikke adgang til uten videre at beordre dem til at overta et andet embede end det, hvortil de er utnævnt. Der blev nævnt fra hr. Kragtorps side, at her er spørsmål om organisationsforandringer, som ikke har været behandlet av de militære autoriteter. Jeg skal da faa lov til at læse op, hvad der staar i en skrivelse fra kommanderende general til forsvarsdepartementet, datert den 22de mars, som under den 23de mars er oversendt militærkomiteen. Efterat der er omhandlet spørsmålet om generalstabens organisation, 6te brigades organisation, gradspørsmålet for bataljonschefer m.v. og positionsartilleriet, kommer som punkt 5: "De øvrige organisationsforandringer er foretat efter konferanse med kommanderende general og generalstabschefen, som intet har at bemerke til forslagene." Jeg antar, det maa være fuldt tilstrækkelig garanti for, at de militært set er tilstrækkelig drøftet og samvittighetsfuldt behandlet. Jeg skal bare paa foranledning knytte en bemerkning til det, som jeg redegjorde for her. Alle synes fortrinsvis at fæste sin opmerksomhet ved et angrep fra øst. Men vi faar huske paa, at dette befæstningsavsnit har to fronter. Foruten fronten mot øst har det, som jeg nævnte, en front mot syd. Der er nemlig ingen anden maate, hvorpaa man kan komme til Kristiania. Enten maa man gaa søndenfra eller østenfra. Tænker man altsaa fortrinsvis paa angrep fra øst, vil den front bli den viktigste. Tænker man paa en situation, hvor man stod sammen med svenskerne i dette avsnit, vil denne front sammen med Sarpsborgfronten danne en front mot syd til støtte for feltarmeens operationer paa østre side av

Glommenlinjen. Andre muligheter for angrep paa Kristiania findes ikke, saavidt jeg kan skjønne, og saavidt de militære kommandomyndigheter, som har hat med disse spørsmåal at gjøre, har kunnet opgjøre sig nogen mening om. Der er kun spørsmåal om angrep fra øst og syd, og dette avsnit har front begge veie, baade mot øst og syd. Med hensyn til de konsekvenser, som skulde bli en følge av, at der opsættes et fort paa Torkelsrud, kan jeg ikke skjønne, at det nogensomhelst indflydelse vil ha paa det spørsmåal, som er oppe, nemlig avsnitskommandoen. Det blir spørsmåal om at opsætte fæstningsbesætning paa det fort i likhet med det, som nu foreslaaes av militærkomiteen paa det og paa det. (Demonstration paa kartet). Nogen overordnet kommando i den anledning vil der ikke bli spørsmåal om. Saa skal jeg faa lov at slutte med den bemerkning, at jeg fuldt ut anerkjender den opmerksomhet, som altid har været viet Glommenlinjens forsvar fra militærkomiteens side, og det er jo den, vi skylder, at dette vanskelige spørsmåal er gjennomført under megen kamp, saa hvis jeg har undlatt at understreke det, vil jeg gjøre denne feil god igjen nu.

Castberg: Det spørsmåal, vi staar overfor her - jeg vil ikke sige den dissens mellem statsraaden og komiteen - selve dette spørsmåal er noget, som har været oppe under megen stor opmerksomhet tidligere, og jeg for min del har hat anledning til at ta standpunkt til det. Tiltrods for alt, hvad der er skedd, mener jeg, det standpunkt, jeg indtok, var rigtig, og jeg holder i det væsentlige paa det fremdeles. Det var i den anledning jeg vilde ha markert en ganske betydningsfull side ved den redegjørelse, som forsvarsministeren gav. I hans redegjørelse for nødvendigheten av at gjøre det, som i det væsentlige baade komiteen og forsvarsministeren er enige om, anførtes til begrundelse derfor først og fremst hensynet til Sverige. Det blev fremhævet, at det ikke hadde været mulig at komme i nogen militær kontakt med Sverige, at der var megen misstemning igjen efter 1905, og det blev nævnt, som statsraaden selv kaldte det, karakteristiske eksempler derpaa. Hvad jeg i den anledning vil understreke er, at der, saavidt jeg kan se, i denne begrundelse ligger en utvetydig erkjendelse av, at det, som i 1905 blev tillagt en saa væsentlig vegt, nemlig den saakaldte nøitrale zone, ikke er en tilstrækkelig beskyttelse for den del av vort territorium, altsaa forsaavidt fra forsvarsministerens side en underkjendelse av den nøitrale zones betydning som et værn for vort land. Det er ikke nyt for mig. Jeg har like fra 1905 av staat i den tro, at den nøitrale zone i 1905 blev tillagt en betydning, som den i realiteten ikke har, og jeg ser som sagt i den begrundelse, som forsvarsministeren nu saa markert har git, at det, som nu er foreslaat, er en bekræftelse derav. Jeg mener, at vort land maa regne med muligheten av, at der kan være en fare fra den kant. Jeg har med alle de andre, der har uttalt sig om det, glædet mig over den forstaaelse, den

tilnærmelse, som har fundet sted mellom de to lande i det sidste, men jeg mener, at der maa regnes med muligheten av, at der kan ske ting, som vi maa værge os mot, ogsaa fra den kant, og jeg agter at stemme for komiteens indstilling, som gir uttryk herfor. Den ærede forsvarsminister har foreslaat det beløp, som komiteen indstiller, forøket med 6000 kroner, og han har derpaa, hvis jeg ikke forstaar det feil, gjort kabinetspørsmål. Disse 6000 kroner vil si en officerstilling, en stabschef, en chef, som skulde ta sig av disse fæstninger. Forholdet er nu det, at der er en chef - hvis jeg ikke erindrer feil, er hans titel chefen for 6te fæstningsbataljon. Denne mand bor i Kristiania. Denne mand var chef for vore grænsefæstninger i Georg Stangs tid. Det faldt ikke Georg Stang ind, endog det var flere grænsefæstninger da eller ialfald mindst det samme antal og likesaa betydningsfulde grænsefæstninger, bl.a. de som han reiste, at forlange det, som hr. statsraad Holtfodt nu foreslaar, end mindre at gjøre kabinetspørsmål paa, at der oprettes en ny chefspost her. Georg Stang nøiet sig med den ene. I det hele var det karakteristisk for Georg Stang, at han fik gjort meget for forholdsvis smaa utgifter og var, om jeg kan bruke det uttryk, beskeden og nøgtern i sine krav. Jeg kan ikke tænke mig, at han vilde ha tvunget stortinget til at oprette en officerstilling ved at gjøre kabinetspørsmål og kanskje endog med hele regjeringen i ryggen gjøre kabinetspørsmål paa, at der skulde ansættes en ny officer. Det blev sagt om den nuværende chef av forsvarsministeren, at det var en svakhet, at han i Georg Stangs tid og utover var chef for det hele og desuten kommandant paa Fredriksten; men derefter sa statsraaden, at han hadde ikke magt til at beordre han noget sted. Det ene slaar jo det andet ihjel. Hvad er grunden? Er grunden den, at vedkommende ikke kan brukes samtidig til kommandant og chef, eller er grunden den, at han gjør obstruktion, og ikke vil la sig bruke til det, som hans foresatte finder nødvendig? Da oberstløytnant Færden - det er vel ham, det gjælder - var chef for denne del av vort fæstningsvæsen og var kommandant paa Fredriksten, blev der gang paa gang reist motion i stortinget, om at han ikke skulde gaa herinde i Kristiania men reise ned til sine fæstninger. Denne mand har nu ved siden av sin officerstilling en civil stilling her i Kristiania, som kanskje er noksaa indbringende, han er, saavidt jeg vet, knyttet til et av vore forsikringsselskaper; men det synes mig dog besynderlig, at vi virkelig skal være stillet slik, at fordi denne mand muligens ikke ønsker at reise til en av disse fæstninger og være kommandant på stedet - jeg har ikke magt over ham, sa forsvarsministeren - at der paa grund derav skal sættes stortinget kniven for struben og siges: Hvis der ikke oprettes en ny officerstilling her, saa blir det regjeringskrise. Komiteen har i sin indstilling under denne post foreslaat oprettet 7 officerstillinger og 41 stillinger for underofficerer. Det er den rundhaandethet, hvorved komiteen har gaat frem her.

Men fordi den ikke har tatt den 8de officerstilling med, uagtet vi har en mand - jeg vet ikke, om det er for sterkt sagt - gaaende ledig paa torvet med fuld gage, en mand, som tidligere har været chef for denne del av vort befæstningsvæsen, skal vi altsaa tvinges til at oprette en ny officerspost, uagtet det er forutsat fra alle sider, at vi ikke skal gjøre mere nu, spesielt ikke ved nye stillinger eller nye organisationer utover, hvad der er absolut nødvendig. Det vil forstaaes av mine uttalelser, at jeg i det væsentlige er enig med forsvarsministeren i denne sak, nemlig i den utstrækning, som ogsaa komiteen er enig med ham, men jeg finder, at det er at gaa vel vidt, naar man, fordi man ikke nu vil gaa til det nye at oprette en chefsstilling ved siden av den chef for fæstningsbataljonen, man har, at det da skal betegnes som illoyalt, - at forsvarsministeren da finder at maatte gaa av, og at dette brukes som middel til at faa Stortinget med paa at oprette denne post. Jeg gjentar, at da Georg Stang stod i spitsen for dette fæstningsvæsen, da nøiet han sig med den chefstilling som vi nu har. Det forekommer mig noget besynderlig, at det skulde være nødvendig netop nu at fordoble det.

Gausdal: Jeg kan fuldt ut slutte mig til, hvad de herrer Buen og Bonnevie har anført om sin stilling til denne sak. Det var blot et enkelt punkt i forsvarsministerens redegjørelse, som jeg hadde lyst til at sætte fingeren paa, og det var med hensyn til skræmslerne fra svensk side. Det ser ut, som baade forsvarsministeren og den sidste taler ikke vil ha øinene aapne for den politiske utvikling, som foregaar i Sverige. De burde se paa, hvad det svenske folk nu forlanger, og hvor det svenske folk har staat før, det er det, som er avgjørende for Sveriges fremtidige politik, og da mener jeg, at det er uberettiget, ja farlig for os at opagitere her i landet en stemning mot Sverige, enten det sker i ord, eller det sker i handling. Forsvarsministeren uttalte sin forbauselse eller ialfald forundring over, at det var saa vanskelig for den norske militærattaché at følge de svenske øvelser, trods man her i landet hadde været meget imøtekommende overfor den svenske attaché, og forsvarsministeren forundret sig over aarsaken hertil. Men hvis han hadde tænkt sig litt om, hadde han fundet, at aarsaken netop var Sagen - jeg mener kaptein Sagen, en norsk militær, som har opptraadt paa en maate i Sverige, som gir de svenske myndigheter al grund til at være mistænksumme mot de norske militære. Hadde vi ikke hat den Sagen, saa hadde vi kanskje ogsaa blit set paa av de svenske militære med langt mere imøtekommende blikke. Jeg vil fuldt ut slutte mig til, hvad hr. Castberg anførte likeoverfor den stilling, som her skal opføres, og jeg vil tilføie: Her ser vi de militæres kjærlighet til fædreland og folk. Denne oberstløytnant Færden forlanger sin oberstløytnantgage utbetalt av den norske stat, forat han skal ha ansættelse i en privat forsikringsforening. Der

skal han gjøre sit arbeide og ha én løn. Men saa skal han ha en anden av statskassen for ingenting, og nu naar fædrelandet har bruk for ham, skal vi sette en mand ved siden av ham for at utføre det arbeide, han virkelig burde utføre. Hvis alle militære er besjælet av samme fædrelandskjærlighet, saa siger jeg: Vel bekomme Norge med den stand! Da tror jeg, jeg har god grund til at stemme mot alt mulig, som jeg har gjort til denne dag.

Mowinckel: Socialdemokraterne har i denne debat drat forholdet til Sverige frem paa en maate, som kun kan skyldes et ønske om at utnytte dette spørmaal i agitationens tjeneste. Til landets vel kan det neppe være, at et parti paa den maate misforstaar - jeg vil ikke bruke et sterkere uttrykk - det, som er kjernen i hele denne sak. Her er jo ikke tale om at foreta noget aggressivt skridt likeoverfor Sverige. Der er i det hele tat ikke tale om at foreta noget nyt utenfor det, som stortinget allerede tidligere har foretat med hensyn til vort militære forhold til Sverige. Allerede for aar tilbake har stortinget besluttet, at istedenfor de nedlagte grænsefæstninger skal Glommenlinjen befæstes, og det siger sig selv, at naar stortinget har villet befæste Glommenlinjen, saa ønsker stortinget, at Glommenlinjen skal gjøres saa sterk og saa effektiv som mulig. Halve forholdsregler er værre end ingen forholdsregler. Her er bare spørmaal om idag at gjøre den allerede tidligere av stortinget besluttede Glommenlinjens befæstning saa effektiv som mulig. Men vi har som av forsvarsministeren paapekt aldrig tidligere hørt tale om, at der i den omstændighet, at stortinget har villet befæste Glommenlinjen, laa noget utfordrende skridt mot Sverige, og jeg vil henstille til socialdemokraterne for landets skyld, om ikke ut fra de beslutninger, som vedtages her, at utnytte det til en agitation, som kan sette ondt blod mellem de to broderfolk; for der foregaar ikke her noget, som rettelig og retfærdig kan uttydes slik. Forsvarsministeren var ogsaa inde paa en ting til med hensyn til Glommenlinjens befæstning, som jeg vil understreke. Det er, at Glommenbefæstningerne ikke bare og ikke hovedsagelig er vendt mot Sverige. Vi kan komme op i en krigspolitisk situation, som gjør, at Glommenbefæstningerne er til fuld nytte, om vi, hvad alle vil haabe, militært staar sammen med Sverige. Naar der har været talt om, at det, som gjøres her, viser en mistro og en mistillid til Sverige, som det er bedrøvelig at se, saa vil jeg tilbakevise en slik beskyldning. Det viser ingen mistro og ingen mistillid til Sverige. Jeg for min part hører til dem, som har den største tro paa, at forholdet til Sverige skal utvikle sig i en god gjænge, bli bedre og bedre, slik at landene for fremtiden skal staa sammen. Men man glemmer, at vi iaar staar oppe i en ganske enestaaende international situation, hvor der kan tænkes - jeg vil ikke si mere - muligheten av, at Sverige kan bli revet med i hvirvelen, som Norge kan bli revet med i hvirvelen, uten selv fuldt ut at være herre over sine bevægelser. Derfor

undrer det mig ogsaa, at en saa rolig og lidenskapsløs taler som hr. Bonnevie kan ta saa feil paa dette punkt. Folk som Gausdal og Buen, for hvem alt væsentlig er agitation, regner jeg ikke saa meget med; men at en saa fordomsfri mand som hr. Bonnevie kan ta saa feil, at han tror, at der i det, som her tænkes gjort, ligger noget utæskende mot Sverige, det undrer mig i høieste grad; for ved nærmere eftertanke maa hr. Bonnevie forstaa, at det, man her tar sigte paa, er to ting, at Sverige saa at si mot sin vilje kan rives med i den forfærdelige situation og komme paa en anden side av os, og at der da kan ske ting paa grænsen, som gjør, at vi maa være forberedt paa det værste. Og det andet er, at Sverige og Norge ikke fører vaaben mot hverandre, hvad vi alle haaber, men at vi allikevel kommer med i krigen, f.eks. paa Englands side, og at Tyskland sætter tropper iland ved Kristianiafjordens østside, hvilket er et meget nærliggende tankeeksperiment, hvis vi overhodet kommer med i krigen; for det mest saarbare punkt og der, hvor en fiende kan skade os mest, er selvfølgelig egnene og strøket om hovedstaden. La os altsaa tænke os den forfærdelige mulighet, at vi kommer med i krigen og kommer i krig med Tyskland, da er det, som jeg siger, et ikke fjerntliggende tankeeksperiment, at der kan ske et hovedstød mot Kristiania. Og saa skulde vi la være at tænke paa dette med det alvor, som baade militærkomiteen og forsvarsministeren har tænkt paa det med, fordi det gjælder mere end noget den aktuelle situation! Der har været talt i denne forbindelse om den neutrale zone. Jeg vil la den neutrale zone staa ved sit værd, fordi jeg tror, at Sverige og Norge aldrig isolert kommer i krig med hinanden. Den ulykke tror jeg aldrig mere vil indtræde. Jeg tror, at kommer vi i krig med Sverige, da er det en krig, hvori - som jeg sa isted - Sverige rives med paa én side, og vi paa en anden, og da blir Sverige ikke vor eneste motstander. Og i et saadant tilfælde gjælder ikke længer den neutrale zone - den gjælder bare forholdet Sverige og Norge imellem; men den vil ikke gjælde de tropper, som i slikt tilfælde kommer til at staa paa Sveriges side, saa forsaavidt behøver vi overhodet ikke at gjøre os nogen betragtninger op om forholdet med hensyn til og værdien av den neutrale zone i den forbindelse, det her gjælder. Her gjælder det det, som kan ske i den nærmeste fremtid, og da vet vi alle, at krig med Sverige isolert blir der ikke tale om; men der kan bli tale om krig av den art, at den neutrale zone, til trods for den værdi den kan ha i og for seg, ikke vil gjælde.

Hr. Castberg fandt en leilighet til at føre et meget sterkt sprog mot forsvarsministeren. Han forsøkte, og det lot til, at han trodde med et visst haab, her at faa et tak paa forsvarsministeren. Her var forsvarsministerens kabinetsspørsmål saa umulig og urimelig, at det maatte falde alle i øinene, og han brukte meget sterke ord om det urimelige og skammelige i denne forsvarsministerens optræden, idet han vilde true stortinget med et kabinetsspørsmål paa et saa svagt grundlag. Nei,

forholdet er ikke saa rent urimelig, som hr. Castberg synes at tro. Naar hr. Castberg tror, at det gjælder en person, saa viser det, at enten skjønner hr. Castberg svært litet av dette, eller han har hørt overmaade daarlig paa, hvad forsvarsministeren har sagt; for her gjælder det ikke person. Jeg har i det hele tat ikke indtryk av, at vor nuværende forsvarsminister træffer sine organisationsbestemmelser av hensyn til enkelte personer. Jeg har forstaat det slik, at her gjælder det noget meget mere, at forsvarsministeren har villet organisere en fast avsnitskommando, en fast, særskilt avsnitskommando i dette vigtige fæstningsstrøk, og at det er i opfatningen herom, at militærkomiteen og han staar paa hver sin side. Eller tror virkelig hr. Castberg, at militærkomiteens ordfører, hr. Kragtorp, vilde tat saa sterkt paa vei, som han gjorde, hvis det her bare gjaldt et personspørsmål? Hr. Kragtorp sa, at her gjaldt det en organisation av stor betydning og med meget store og uoverskuelige følger. Tror virkelig hr. Castberg, at den slags ord vilde blit benyttet, hvis det gjaldt bare det spørsmål om en officer, en bestemt oberst, skulde ansættes i en bestemt stilling eller ikke? Jeg gaar ut fra, at forsvarsministeren, som har tegnet sig, nærmere vil kunne paavise dette. Jeg gir bare uttryk for den forstaaelse, jeg har hat av dette. Jeg fandt oprigtig talt hr. Castbergs angrep meget søkt, og jeg fandt det meget søkt, naar han i denne forbindelse rykket frem med oberst Stang. Jeg tror - det kan jo ingen vite naturligvis - men jeg har en følelse av, at den, som her optræder i oberst Stangs aand, er forsvarsministeren og ikke hr. Castberg. Var der en, som naar det gjaldt at organisere vort forsvar, ikke spurgte om hensynet til den enkelte person eller drog den enkelte person frem, saa var det oberst Stang. For ham gjaldt det først og fremst at gjøre forsvaret effektivt og sterkt, og det har jeg indtryk av er de bevæggrunde, som har ledet forsvarsministeren til at fremkomme med sit organisationsforslag her. Man kan ha forskjellige meninger om, hvorvidt det er berettiget at gaa til den organisationsændring, som forsvarsministeren her har foreslaat, eller om man kan nøie sig med det, som militærkomiteen har nøiet sig med - det kan man selvfølgelig - men at tro, at forsvarsministeren av hensyn til en officer, forat en officer ikke skulde ønske at flytte fra Kristiania, gjør kabinetsspørsmål, det er at tro for litet om forsvarsministeren!

Hva nu denne officer angaar, som er drat saa mange gange frem, saa tror jeg, at det er rigtig at oplyse om, at vedkommende officer om 2 aar falder for aldersgrænsen, og at det er litet rimelig, naar vi drøfter disse vigtige organisationsspørsmål, da at ta det med i bedømmelsen av, hvorledes vi skal stille os, enten vedkommende oberst kan eller ikke kan reise ned i det fæstningsavsnit, som der her er tale om. Sikkert er det, at netop i den militærpolitiske situation, hvori vi idag befinner os, er det av den allerstørste betydning, at Glommenlinjens

befæstninger gjøres saa effektive, som de med vore midler kan gjøres, og jeg følger derfor forsvarsministeren, fordi jeg har indtryk av, at han her gaar et skridt længer end militærkomiteen for at gjøre dette avsnit, som forresten ogsaa militærkomiteen interesserer sig sterkt for, saa sterkt ogsaa organisationsmæssig, som det er mulig i den nuværende krise.

Fløistad: Jeg tror neppe, det skal lykkes hr. Mowinckel likesaa litet som det har lykkedes for forsvarsministeren at reducere denne sak til en saa liten sak, som de vil ha den til. Der har vel neppe tidligere været holdt et saa aggressivt foredrag i Norges storting mot vort svenske naboland som det, forsvarsministeren holdt. Jeg skal ikke forlånge debatten noget større. Jeg vil bare vi, at jeg for min part er dypt skuffet over, hvor litet alvor der er over offentlige mænds færd i det offentlige liv. Jeg har læst litt av debatten om Karlstadoverenskomsten i 1905, og naar vi læser det, som er sagt der specielt fra præsident Løvland og av Michelsen, saa kan ialfald ikke jeg faa det til at rime med det, som er sagt her idag. Jeg kan heller ikke faa det til at rime med de vakre ord, som præsident Løvland sa ved avsløringen av fredsmonumentet paa grænsen ifjor høst. Jeg kunde ha lyst til at citere meget av debatten om Karlstadoverenskomsten; jeg skal ikke gjøre det, men litt maa jeg faa lov at nævne. Præsident Løvland sa etsteds bl.a.: "Med hensyn paa beskyttelsen av det søndenfjeldske Norge mot en invasion fra Sverige, er jeg ikke i tvil om, at den neutrale zone er en sterkere fæstningsmur end de, vi river ned. Det er jo da klart, at man vanvyrder og tror ikke længere paa nogen folkeret, naar man fornægter betydningen av denne zone." Jeg var skuffet i 1905, jeg stod paa en anden side end præsident Løvland dengang; men jeg fik den opfatning, og jeg er blit bestyrket i den efterhvert, at det var nødvendig at gaa til Karlstadforliket, slik som vi gik. Og jeg har trodd, de gjorde det, fordi det var fredsviljen, som drev dem; men efter det, som foregaar i disse dage om de spørsmåal det her gjælder, faar jeg nærmest det indtryk, at det var rædselen og feigheten, som drev til Karlstadoverenskomsten, og det synes jeg er sørgelig. Stortingsmand Foosnæs tillot sig angaaende Karlstadoverenskomsten at anvænde Ibsens ord: Gaar til sin gjerning de norske mænd, viljeløst, vimrende, vet ej hvorhen, - og jeg tror, de ord staar ved sit værd ogsaa i denne sak.

Præsidenten, hr. Årstad, indtok atter præsidentpladsen.

Præsidenten: Der er indtegnet 10 talere i denne sak. Præsidenten foreslaar, at de, som herefter tegner sig, faar 2 minutter.

Finstad: Hr. Mowinckel vender op ned paa saken, naar han advarer os mot at uttale os slik, at vi skulde utåske

Sverige. Det er jo netop vi, som advarer mot at benytte sig av saadanne midler til at skrømme folk for at faa sine foranstaltninger gjennomført. Snart er det med Rusland, man skrømmer, og snart er det med Sverige. Det har jo været stille med Sverige en stund; men nu er det altsaa begyndt igjen. Forsvarsministeren sa rigtignok, at han er ikke skyld i, at disse forter er anlagt der, det er gjort før, og han vil bare gjøre dem fuldt ut motstandsdygtige. Men man fik ialfald det indtryk av hans foredrag, at man maatte ha sterk mistillid til Sverige. Jeg tror, at dette med at kundgjøre at man mangler tillid til naboer, det er noget av det farligste, som kan tænkes. Naar der opstaar et godt naboforhold, saa skal man søke at bevare det og ikke søke at utsaa mistroens säd. Arnoldson har i en brochure illustrert dette. Han fortæller om to mænd, som er blit gode venner, de er kommet til en og samme by, bor paa samme hotel side om side, de har været sammen hele dagen og der har været det bedste forhold mellem dem. Men om kvælden saa hører den ene, at den anden lægger noget tungt paa bordet, og saa fatter han straks den mistanke, at dette er en ladd revolver. Saa begynder han at utmale sig alt mulig forskrækkelig av dette. Der blir mistro mellem disse to, og forholdet, som har været godt før, det utvikler sig nu til at bli kjøligere og kjøligere, og tilslut maa de bryte med hinanden. Jeg vil bare minde om dette. Hr. Arnoldson bruker netop dette eksempel, naar han taler om forholdet mellem Norge og Sverige. Og jeg vil ogsaa minde om, hvad Branting skrev, da dette anlæg ved Fossum blev besluttet i stortinget: hvad tænker dere paa i Norge? Her arbeider vi av alle kræfter med at istandbringe et godt forhold til Norge, og saa møter man os med dette fästningsanlæg!

Svendsbøe: Jeg hadde ikke tænkt videre at forlange ordet i denne sak. Her er ikke kommet noget nyt til. Fästningerne er besluttet for længe siden, og man skal ha besætninger til dem - ... Og hvad jeg her vil si er paa ingensomhelst maate nogen klander mot forsvarsministeren. Han har uttalt sig om stillingen saaledes som han tror den er eller kan bli mulig; men hvad der har vakt min og vel fleres opmerksomhet er, at dette som her uttales staar ikke i fuld overensstemmelse med, hvad vi har hørt tidligere. Iaar, efter kongemøtet i Malmø, som blev meddelt her og tilkjendegit pressen over det hele land, skulde forholdet være aldeles udmerket, og det er bare glædelig; forhaabentlig vil det bli saa. Jeg vil minde om præsident Løvlands konklusion i en festtale rigtignok, men det var jo overfor et andet lands borgere som var tilstede i et antal av 15-20000 mennesker i august 1914, kort efterat krigen var utbrudt. Præsident Løvland sluttet saa: Komme hvad komme vil, hände hvad hände vil, disse to lande fører ikke herefter vaaben mot hinanden! De ord lød ut over hele Skandinavien i øst og vest, og de er trodd av befolkningen paa begge sider av kjølen. Jeg tror saaledes, at man maa være meget forsigtig med at rasle for meget med

vaaben ved grænsen. Vistnok skal man være opmærksom paa alle forhold, og det er jo ret av forsvarsministeren, at han det er; men da maa der ikke foretages noget skridt i saa henseende i utrængsmaal. Personlig har jeg efter kongemøtet i Malmø og særlig efter utenriksministerens uttalelser været av den mening, at man nu var saa nogenlunde tryk fra den kant, men at det var fra en anden kant, nemlig sjøveien, at den største fare forelaa. Der kan det vel ikke let bli for meget av opmerksomhet. Det er altsaa det, jeg vil ha understreket, at hvad der er uttalt idag, synes at staa i liten samklang med, hvad vi har hørt tidligere.

Ramm: Det forholder sig trods alt saaledes, at forskjellen mellem departementets og komiteens forslag kun er gagen til chefen. Departementet foreslaar kr. 55 000,00, komiteen foreslaar kr. 49 000,00. Komiteen har gaat med departementet her, idet der jo er tale om en ny opsætning. Forholdet er jo det, at ved disse grænsefæstninger har man tidligere ikke hat hverken officerer eller mandskap, og departementet begynder sit forelæg saaledes: "Anlægget av de hittil besluttede fæstninger i Fossumavsnittet er nu saa langt fremskredet, at der i den nærmeste fremtid maa skaffes fornøden besætning." Det fremsætter da sit forslag, som man i detalj kan se paa side 58 og 59 i propositionen. Der foreslaaes opsat en avsnitskommando, en artilleriavdeling og en signalavdeling for Høitorp aas og Trygstad varde. Alt dette er nyt, og alt dette har komiteen gaat med paa. Jeg tar f.eks. Høitorp aas, hvor der skal ligge et fæstningskompani. Der foreslaaes:

1 kaptein, i distriktstjeneste, kompanichef og fortchef. 1
premierløitnant, garnisonerende. 5 ulønnede
officerer.
1 kommandersersjant, -"-
1 furer, i distriktstjeneste.
3 sersjanter, -"-
4 do i distriktstjeneste.
8 ulønnede underofficerer.
4 korporaler, -"-
300 korporaler og menige (herav 28 menige ved
garnisonsavdelingen).

Ved Trygstad varde foreslaas for fæstningskompaniet: 1 kaptein, i distriktstjeneste, kompanichef og fortchef. 1 premierløitnant, garnisonerende.
1 do, i distriktstjeneste (ved broforsvaret). 4 ulønnede officerer.
1 kommandersersjant, garnisonerende.
1 furer, i distriktstjeneste,
2 sersjanter, garnisonerende.
3 do, i distriktstjeneste.
8 ulønnede underofficerer.
3 korporaler, garnisonerende.
266 korporaler og menige (herav 20 menige ved garnisonavdelingen).

Videre ved signalavdelingen foreslaaes der en række baade officerer og underofficerer. Ved Høitorp aas 1 kaptein, 2 ulønnede officerer, 104 korporaler og menige o.s.v. Ved Trygstad varde 1 kaptein, 2 ulønnede officerer 110 korporaler og menige o.s.v. For avsnitskommandoen er opregnet en hel del funktionærer, og lønningerne for disse utgjør kr. 20 078,00. Likeledes for 2 fæstningskompanier. Her utgjør lønningerne kr. 28 964,25. Likeledes for 2 signalavdelinger. Her utgjør lønningerne kr. 15 131,00. Summen i sin helhet blir efter fradrag for overtallige underofficerer ved fæstningsartilleriet kr. 55 000,00. Alt dette har komiteen gaat med paa undtagen chefen. Militærkomiteen har, som fremholdt av ordføreren, ment, at chefen for 6te fæstningsbataljon kunde overta dette. Saavidt jeg vet, har chefen for 6te fæstningsbataljon tidligere hat fæstningerne fra Kongsvinger til Fredriksstad. Naar der nu tages fra ham dette mellemparti, saa faar han kun igjen Kongsvinger og Sarpsborg befæstninger. Disse er færdige. Man maa jo gaa ut fra, at disse er færdige, og at der ikke er tale om i større utstrækning at tilveiebringe planer, saaledes som departementschefen redegjorde for med hensyn til de nye avsnit. Jeg kan ikke tænke mig andet, end at denne mand maa kunne greie det. Der er et andet moment ogsaa, som jeg vil peke paa, og som er fremholdt av militærkomiteen, og det er, at der kunde være grund til at vente med denne nye organisation for at se, hvorledes det gaar med de andre fæstninger, som av departementet er tænkt henlagt til Glommenlinjen. Jeg sigter da specielt til Kjøgø og Kraakerøy. I det forslag, som er fremlagt av forsvarsdepartementet til forsvar av Kristianiafjorden, er der jo, som repræsentanterne naturligvis vet, foreslaat befæstningsanlæg ikke alene fra Rauer til Bolærne og vestover, men ogsaa for Kjøgø og Kraakerøy. Der har departementet foreslaat, at samtlige disse nye anlæg skal henhøre under én kommandant, som skal ha sit sæde paa Horten. Men departementet har foreslaat, at Kjøgø og Kraakerøy skal henlægges under samme overkommando, som Glommenlinjen. Jeg kunde tænke, at stortinget ikke vilde gaa med paa det, og da vilde, saavidt jeg forstaar, en avsnitskommando dernede bli overflødig. Jeg kan ikke skjønne andet, end at man da, naar man skal fatte beslutning her, gjør rettest i at vente med at fatte beslutning om oprettelse av avsnitskommandoen her i dette strøk ved Høitorp aas og Trøgstad varde.

Departementet har gjort kabinetsspørsmaal av dette. Blandt den række av kabinetsspørsmaal, der er, foreligger ogsaa dette kabinetsspørsmaal paa kr. 6000,00 til en chef, hvor man har en chef før. Jeg kan som sagt ikke indse andet, end at chefen for 6. fæstningsbatallion maatte kunne tilpligtes at overta dette. Jeg kan ikke overtale mig til at forstaa eller tro, at dette arbeide ikke skulde kunne paalægges ham. Men selv om det ikke kunde paalægges ham, at han skulde flytte derned, saa maatte han vel, selv om han blev boende i Kristiania, kunne greie det;

avstanden er jo ikke lang. Det forekommer mig, at statsraaden har været temmelig flot med at stille kabinetsspørsmål, naar han har tat dette med, og jeg kan ikke tro, at han vil fastholde dette, hvis han skulde lide nederlag her. Han faar alt, hvad han forlanger, med undtagelse av denne ene mand, han faar nyopsætning, akkurat som han vil ha det, han faar bevilgning til de officerer og underofficerer og mandskaper, han vil ha, og han har chefen, selv om han ikke kan tvinges til at flytte til Høitorp aas eller Trygstad varde. Jeg kan ikke fravige minoritetsindstillingen og vil opfordre Stortingets medlemmer til at stemme for den med den forandring, jeg har foretat.

Præsidenten: Klokken er 8. Præsidenten vil foreslaa, at vi fortsætter utover den reglementsmaessige tid for at søke at tilendebringe behandlingen av denne sak i dette møte, altsaa hele indstillingen, hvis det er mulig. Hvis ingen reiser indsigelse derimot, vil præsidenten la fortsætte. - Det vil da ske.

Hagerup Bull: Det er, som ogsaa av et par tidligere talere fremholdt, ganske paafaldende, at der skal reise sig en saa stor debat om selve spørsmålet om disse fæstninger ved Glommenlinjen. Det er jo forlængst avgjort av Stortinget, at disse befæstninger skal anlægges; ikke desto mindre debatteres der, som om dette er det spørsmål, som foreligger til avgjørelse. Maaske kan skylden tildels ligge hos forsvarsministeren, som i sin utvikling saa utførlig dvælet ved betydningen av disse befæstningsverker; men under alle omstændigheter, det er forlængst avgjort av Stortinget. Det er da paafaldende, at her tales saa meget om, hvad der kan ligge av offensiv overfor Sverige, hvad der kan ligge av desavouering av tidligere stortingsavgjørelser o.s.v. i det, at man har disse fæstningsverker. Jeg skal ikke dvæle utførlig ved det, men der er et par uttalelser, jeg maa faa lov til at si litt til. Hr. Castberg talte om, at forsvarsministerens uttalelser her skulde indeholde en underkjendelse av den nøitrale zones betydning. Nei, den omstændighet, at man befæster adgangen til Kristiania, vort viktigste forsvarsavsnit, at man befæster alle de forskjellige veie, som fører til Kristiania, det indeholder ingen nedsættelse av den nøitrale zones betydning. Det er likesaavel nødvendig at ha fæstningsverker her, som det er nødvendig at ha fæstningsverker paa vestsiden av fjorden, og som det er nødvendig at sikre sig, at ikke Kristianiafjorden selv forceres. Det skulde synes at være en selvsagt ting. Om man har aldrig saa mange nøitrale zoner, om der er det bedste forhold til Sverige, saa er det dog saa, at vort land kan ha andre fiender, og at nogen av disse fiender kan likesaavel gaa op paa østsiden av fjorden, som de kan gaa opover fjorden eller paa vestsiden av den. Mere er der i grunden ikke at si om den ting. Jeg behøver ikke at dvæle ved, om det forholder sig saa eller ikke saa, at den

nøitrale zone i og for sig er en sterkere mur end de grænsefæstninger, som nu er nedlagt - en uttalelse av hr. Løvland, som blev citert av hr. Fløistad. Jeg skal bare si, at det er ellers saa i denne verden, at om man har love, som forbyr at gjøre indbrudd hos folk, saa pleier folk at sette laas for sin dør. Og med hensyn til en nøitral zone kan det være riktig at gjøre det samme, saa ikke fristelsen blir for sterk til at krænke denne zone. Men jeg for mit vedkommende er fuldstændig enig med hr. Mowinckel f.eks. i, at der visselig ikke er den mindste fare for, at der i Sverige nogensinde skulde naa til herredømmet et sindelag, som skulde slaa ut i en Norge frivillig paaført krig. Derimot kan situationen ganske vist utvikle sig derhen, at Norge og Sverige hver paa sin side kan indvikles i krig. Det er en mulighet, som vi maa se i øinene, og ogsaa for det tilfælde - ikke blot for det tilfælde, at Norge alene skulde bli angrepet av en magt utenfor Skandinavien, eller at Norge sammen med Sverige skulde bli paaført krig - ogsaa for et slikt tilfælde er det, at vi maa ha denne som andre adganger til Kristiania befæstet. Jeg anser det ikke nødvendig at uttale mig videre om det. Som sagt, det er en sak, som forlængst er avgjort av Stortinget, og som jeg mener med rette er avgjort av Stortinget derhen, at man skal faa disse fæstningsverker.

Det eneste spørsmåal, som her i virkeligheten foreligger - jeg gaar nemlig ut fra, at en stor majoritet indenfor Stortinget vil være med paa at bevilge, hvad der forresten er foreslaat - men det eneste spørsmåal, som i realiteten her er omtvistet eller kan være gjenstand for tvil, det er spørsmålet om denne avsnitskommandant. Jeg spør da mig selv: Naar forsvarsministeren har lagt saadan vekt paa at faa denne mand, at han har gjort kabinetsspørsmåal, maa det ikke da antages, at dette fra et fagmæssig standpunkt er en viktig ting for dette avsnit? Tror man virkelig, at forsvarsministeren for disse 6000 kr. vilde sette sin stilling ind, hvis det var saaledes, at det ikke var av nogensomhelst væsentlig betydning? Og er det virkelig saa, at Stortinget vil si, at det at indspare disse 6000 kr. det er en saadan sak, at vi vil da heller ofre en forsvarsminister, som sier: Dette anser jeg for at være av saadan vital betydning for vort forsvar, at jeg maa kræve det, ellers gaar jeg - at Stortinget vil si: for at spare disse 6000 kr. vil vi heller ta skifte i forsvarsministerposten under disse forhold? Jeg vil se, om Stortinget stiller sig slik, før jeg tror det. Men jeg vil dernæst ogsaa si, at de uttalelser fra forsvarsministeren, som fremkom om disse spørsmåal, forekommer mig i og for sig at være en fyldestgjørende begrundelse for, at man trenger til en mand som kommandant for dette fæstningsomraade. Om da dette vil lede til konsekvenser overfor andre fæstningsomraader, vet ikke jeg. Men de opgaver, som forelaa for denne avsnitskommando, var saa omfattende og saa mangeartede, at det var tydelig, at der trængtes en

mand til det. Og det skulde dog i og for sig være en noksaa indlysende sak, at naar dette fæstningsavsnit der skal forsvares, maa der være én mand, som staar i spidsen for det. Militærkomiteen vil ikke gaa til denne organisation. Men man skal huske paa, at her er det jo en ny organisation. Man har blot fæstningerne. Nu gjælder det at skaffe dem besætninger - soldater, underofficerer, officerer. Hvad komiteen ikke vil, er at organisere tiltops. Den vil ellers gi alt; den vil gi fortkommandanter og den vil gi alt, hvad der forøvrig trænges. Men hvad den ikke vil gi, er den mand, som skal staa i spissen for og lede hele dette forsvar. Forsvarsministeren har stillet sig saa avgjort her, at jeg maa opfatte ham derhen, at han sier: "Jeg maa ha en mand - én mand - som leder av forsvaret paa dette punkt. Hvis man ikke indrømmer det, er det det samme som, at man overlater til mere eller mindre tilfældige omstændigheter, om forsvaret her virkelig kan bli ført paa en effektiv maate; det kan jeg ikke forsvare; derfor vil jeg i saa fald gaa." Saaledes opfatter jeg det. Valget staar da, hvis jeg opfatter forsvarsministeren alvorlig her, for ham, som har fremholdt denne anskuelse, om han skal faa bli staaende i overensstemmelse med den. Det er det ene valg. Det andet valg er det, om man her skal indspare 6000 kr. og da ta et skifte i forsvarsministerstillingen. Jeg stemmer altsaa for forsvarsministerens forslag.

Statsraad Holtfodt: Jeg behøvet kanskje ikke at si stort efter, hvad der nu er uttalt fra forskjellige hold i salen, som har vist en ganske anden forstaaelse av, hvad der ligger bak mit foredrag, end den, som bl.a. kom tilorde fra hr. Castbergs side. Det er jo klart, og det skulde være ganske overflødig at si saa meget fra min side som, at jeg ikke gaar bort og gjør kabinetsspørmaal paa en stilling paa 6 000 kr. Der ligger en ganske anden realitet bak hele dette spørmaal. Jeg tør vel uten at rose mig si, at jeg er en av de faa her i salen, som har fuld rede paa, hvad et fæstningsforsvar er for noget, og hvad det kræver av arbeide. Det ræsonnement, som ligger bak det, som sies fra de herrer, som taler om, at denne stilling saa let kan kombineres med chefsstillingen for 6te bataljon, er noksaa let at skjønne. De tænker ikke paa andet end det fredsarbeide, som skal foregaa. Selv om man nu skulde utarbeide disse planer, gaar det jo saa udmerket godt med denne mand, som allikevel har akkurat det samme at gjøre, som han hittil har hat, og ingen i Stortinget har hat noget at si om, at han har hat for litet i forhold til sin embedsstilling. Han beholder som hittil den del av 6te fæstningsbataljon, som endnu ikke er definitivt organisert, nemlig Kongsvinger befæstning og Sarpsborgavsnittets befæstninger.

Man vil kanskje ha lagt merke til, at jeg i mit foredrag ikke nevnte personer. Det forekom mig at være for smaat i forbindelse med denne store sak. Derfor nevnte jeg ikke personer, og hele mit foredrag var bygget paa den ting, at

jeg tænkte paa, hvorledes de forsvarsmidler, som her er anordnet, vilde virke under en krig. Og da gjorde jeg vistnok opmerksom paa - hvis jeg ikke erindrers feil gjorde jeg det - at chefen for 6te fæstningsbataljon under en krig skal være ved Sarpsborgsavsnittet, som i og for sig er overordentlig vanskelig at forsvare. Jeg har selv været med sammen med første brigade under en større feltmanøver i Sarpsborgsavsnittet, saa jeg tror, at jeg kjender det avsnit ut og ind, og jeg kan forsikre, at er det noget sted, hvor der trænges en avsnitschef i en krig, saa er det Sarpsborgsavsnittet. Og endnu mere vil det bli tilfældet, hvis vi nu faar Glommenlinjen befestet ved Kragerøen, som der nu foreligger forslag om for Stortinget. Det er derfor ikke saa, at man ikke har oversigt over det avsnit. Tvertimot, jeg har fuld oversigt over det, og da maa jeg vel ogsaa ha lov til at foreslaa for Stortinget den ordning, som jeg mener som den eneste forsvarlige og rigtige, og som er saa minimal, at man ikke finder maken til den i nogen fæstningsorganisation i verden av alle de fæstningsorganisationer, jeg har studert. Derfor maa jeg meget beklage, at man ved dette spørsmål har inddrat en bestemt person i debatten paa en maate, som baade for ham og for mig er meget pinlig, og som er meget uberettiget, fordi det jo ikke er vedkommende persons skyld, at Stortinget har ophævet et embede, hvortil han var utnævnt paa grundlovmæssig maate. Han har gjort sin pligt ogsaa i sin nye stilling den hele tid, og han kommer fremdeles som hittil til at ha akkurat det samme at gjøre, som han har den dag idag. Det, det her gjælder, er et helt nyanlæg, som han ikke har noget med at gjøre, og som altsaa forsaavidt ligger helt utenfor hans hittilværende embedskreds. Den ting, at Fossumavsnittet tilfældigvis ligger mellem Sarpsborg og Kongsvinger, har jo intet med denne sak at gjøre. Her er spørsmål om et stort nyt fæstningskompleks; men, som jeg maa understreke paany; det er ikke noget nyt av denne dag. Det er nu kommet saa langt, at vi skal skaffe besætninger og begynde at drive øvelser der. Der ligger altsaa intet bak dette, som er noget utæskende skridt likeoverfor Sverige.

Om den maate, hvorpaa hr. Castberg argumenterte om et kabinetsspørsmål paa 6000 kr. og derved stillet mig i relief i forhold til Georg Stang kan jeg kun si, at jeg paa det dybeste beklager, at en av Georg Stangs bedste venner vil bruke hans navn paa den maate.

Kragtorp: Hvis den ærede forsvarsminister vilde brukt almindelig skik og bruk i dette tilfælde, saa skulde han ha indlevert et forslag om omorganisation av fæstningsartilleriet, og det skulde være ledsaget av uttalelser fra de militære myndigheter, fra kommanderende general og generalstaben. Det har den ærede forsvarsminister ikke gjort. Han kommer her med et praktisk forslag til ordning av et spesielt tilfælde, og det indebærer i sig, at organisationsforandringen derved er sat i verk. Det kommer man ikke fra, og det forviskes

ikke, om man kommer med storpolitiske uttalelser om forholdet til Sverige og til Rusland, og hvad det er. Her foreslaaes en omorganisation av fæstningsartilleriet fra inndeling i fæstningsbataljoner, som vi hittil har hat, til inndeling i avsnitskommandoer. Ingen vet, hvor langt det kan føre, kanskje ikke engang den ærede forsvarsminister selv vet det i øieblikket. Men er det vedtat, saa er det vedtat, og i kraft av Stortingets beslutning kan det føres videre, og Stortinget kan ikke faa gjort det om igjen. Naar den ærede forsvarsminister sa, at han hadde faat uttalelser fra de militære myndigheter, som han læste op her, er der dog det at merke, at de uttalelser er datert den 22de mars, og de blev sendt til os den 23de mars, samme dag som vi indleverte vor indstilling, og vi var opmerksom paa det. Men det er ikke paa den maate, man bruker at gjøre det. De militære myndigheter skriver sine indlæg paa forhaand, de er tilstede i departementet under sakens utarbeidelse, og deres indlæg kommer som bilag til departementets forslag til Stortinget. Saadan har man brukt at gjøre det før. Men at de kommer etterpaa, naar saken har været behandlet, som en slags godkjendelse av departementets forslag, det er det, som komiteen har tillatt sig at peke paa, naar den sier, at den "hadde fundet det ønskelig, om departementets forslag til saa omfattende organisationsspørsmål som disse hadde været bilagt med uttalelser fra kommanderende general og generalstaben." Vi har bare sagt, at det hadde været ønskelig. Naar vi ikke fik disse uttalelser, fik vi naturligvis ta vort standpunkt efter bedste evne, og det har vi gjort. Men den ting at gjøre fæstningsartilleriet som organisation om fra at være en inndeling i fæstningsbataljoner til at være en inndeling i avsnitskommandoer, det er en meget stor organisationsforandring, det kommer man ikke fra, og det blir en underlig inndeling, man faar nu. I gamle dage, da vi hadde grænsefæstningerne, begyndte 6. fæstningsbataljon ved Hjelmkollen nedenfor Fredrikstad og sluttet ved Kongsvinger. Saa blev Ørje-Dingsrud nedlagt, og i deres sted fik vi Høitorp aas og Trygstad varde lagt til Glommenlinjen. Og 6te fæstningsbataljon bestaar fremdeles. Denne 6te bataljons chef skal altsaa nu ha befæstningerne ved Fredrikstad og Sarpsborg, og saa skal han skræve over til sine befæstninger ved Kongsvinger. Indimellem faar man da de nye befæstninger, som lægges under en avsnitskommandant. Det maa indrømmes, at det blir en eiendommelig ordning. Jeg har indtryk av, at den ærede forsvarsminister vil gi det utseende av, at vi paa en viss maate hadde været knipne i dette spørsmål, at vi hadde været knipne i at utstyre dette avsnit med befall. Det omvendte er tilfældet. Departementschefen har foreslaat en kaptein i distriktstjeneste som fortchef paa Trygstad varde og Høitorp aas. Komiteen finder ikke det at være betryggende. En fortchef bør neppe bo hverken i Kristiania eller i Trondhjem, hvis han skal være fortchef for disse fæstninger. Derfor har vi foreslaat en stadig

tjenstgjørende kaptein paa hvert sted slig som vi har det i Sarpsborg og Greaker. Vi har forsøkt at gjøre det saa sterkt som mulig; det maa ikke fremstilles slik, at vi har været mindre omsorgsfulde i utstyret av disse befæstninger. Man kommer dog ikke fra, at denne mand, som fremdeles skal være chef for 6te fæstningsbataljon, han faar et arbeide, som er delt mellem befæstningerne dernede ved Fredrikstad og befæstningerne oppe ved Kongsvinger. Denne mand er i funktion, han bor her i Kristiania, og jeg tror sikkert, det maa kunne la sig gjøre at faa flyttet den mand, hvis man legger vind paa det, dit, hvor han har sine gjøremaal. I gamle dage bodde kommandanterne noksaa morsomt til. Kommandanten paa Tønsberg bodde i Trondhjem. Da det blev besluttet den gang av Stortinget, at de fik være, hvor de skulde være, at de fik bo ved sine fæstninger, blev det betragtet som et indgrep i deres rettigheter, og selv i denne proposition, som vi behandler her, finder vi uttrykk, som tyder paa, at Stortinget gaar for langt, naar det forlanger det. Vi faar høre om disse tre uheldigst stillede kommandanter. Uheldig stillet er de vel efter dette alle, men disse tre har det værst, og det er, fordi Stortinget har bestemt, at de skal være paa sin plads. Det budgetforslag, som her er sat op for titel a, kr. 49000,00, det er oppgjort av departementet efter henstilling av os, saa det kan man stole paa.

Bonnevie: Jeg vil faa be hr. præsident Mowinckel paany at overveie sine uttalelser om, at vi socialister hadde bragt denne sak frem som agitationsnummer. Saken er jo den, at her behandler vi den for lukkede døre. Men ute i den offentlige diskussion vil det jo desværre være saa, at vi bør tie mest mulig stille om denne sak, ogsaa vi socialister. Mand og mand imellem vil det derimot være saa, at naar man møter en svensk partifølge, og man blir spurt, om Norge har befæstninger, som delvis er rettet mot Sverige, saa vil det være vanskelig for os at negte det. Naar vi spørres, om vi nu har gaaet til en fast distriktskommando der, vil vi ha vanskelig for at negte det, naar vi spørres av en enkelt mand; men som agitationsnummer egner desværre ikke denne sak sig for normænd.

De to saklige grunde jeg hadde til at ta dette spørsmaal frem, var først og fremst det, at dette er den første anledning i disse aar, da jeg har været her, hvor vi klart og utvetydig har faaet redegjort for disse befæstningsanlæg og faaet redegjort for, at de delvis er rettet mot Sverige, rettet mot øst, mot den nøitrale zone. Og det andet moment som gjør, at jeg tillægger saken stor betydning, er, at denne forholdsvis lille bevilgning, som det iaar gjælder, kommer efter overenskomsten av august 1914 med Sverige, den kommer efter Malmømetet. Uanseet om det har nogen militær betydning dette - hvad det selvsagt har baade mot syd og øst - saa mener jeg, at den moralsk svækkende virkning av fredsavtaler, og det i forholdet til Sverige, er av saa langt større betydning.

Chr. Knudsen: Det er naturligvis saa, at disse befæstninger, som vi idag har faat fuld besked om fra forsvarsministeren, hvad de skal tjene til, er der bevilget til før delvis; men tingen er den, at naar man idag staar overfor at skulle gaa yderligere til nyorganisation vedkommende befæstningerne og til yderligere befæstninger, saa synes jeg, at det ikke kan gaa an at glemme den ting, at der er dog indtraadt et andet forhold mellem Norge og Sverige, siden vi besluttet disse befæstninger tidligere. Jeg hørte nok, at forsvarsministeren sa, at det var dette, at de ikke hadde kunnet kommet i militær kontakt med Sverige, som var mistænkelig, og det er altsaa det, som skal ligge til grund for at gaa yderligere. Men jeg vil da spørre forsvarsministeren, hvorledes han mener, den vil opfattes i Sverige den ting, at man først ifjor avslaar et tilbud fra Sverige om en offensiv og defensiv alliance og derefter nu gaar paa yderligere befæstninger og organisation paa en front mot Sverige. Jeg vil be forsvarsministeren tænke alvorlig over den situation. Jeg ønsket gjerne at faa et svar paa dette.

Castberg: Da jeg nævnte den nøitrale zone, var det ikke, fordi jeg oppfattet det, som er gjort eller foreslaaes her, som et aggressivt skridt mot Sverige - paa ingen maate. Men det var fordi jeg mente, at det kan ha sin - om jeg kan kalde det saa - sin historiske interesse at konstatere forsvarsministerens opfatning efter hans argumentation, gaaende ut paa, at man kan ikke stole paa at den nøitrale zone vil holde i tilfælde av krig. Det var slet ikke et angrep paa forsvarsministeren - tvertom - jeg er ganske enig med ham deri, og jeg tror heller ikke, betydningen derav kan bortforklares eller mindskes ved det ræsonnement, som f.ex. førtes av hr. Mowinckel, som sa, at en saadan eventualitet kan man overhovedet bare tænke sig i tilfælde av, at Sverige i forening med et andet land kommer i konflikt med vort land. Jeg haaber ogsaa det, jeg er forsaavidt enig; men selvsagt, om en saadan situation ulykkeligvis skulde indtræ, saa vil jo ikke forholdet bli det, at for mulige fremmede tropper - hjælpetropper eller hvad man vil kalde det - som kjæmper sammen med svenskerne, var den nøitrale zone en aapen vei, medens den derimot for de svenske tropper, som stod kanskje i linje med dem, vilde være som en barrière, som de av moralske grunde undlot at overskride, selv om det var av væsentlig betydning for dem at rykke over den. Selvfølgelig kan man ikke stole derpaa. Jeg nævner dette kun for at markere, hvis jeg ikke har misforstaaet forsvarsministeren, at han ved sin argumentation - jeg vil ikke si ved, at disse fæstninger lægges der, men ved sin argumentation - har git sin tilslutning til en opfatning, som blev fremholdt fra min side under Karlstaddebatten, forsaavidt er det et spørsmal nærmest av historisk interesse. Fæstningerne ligger der, dem har stortinget besluttet, og enten man

gaar til opprettelse av denne chefspost eller ikke, ligger de der med det for øie, at de i fornødent fald skal brukes. Forøvrigt skal jeg bare bemerke, at hvad jeg pointerte i mit forrige foredrag, at forskjellen mellem statsraadens forslag og komiteens indstilling er en officersstilling, en chefsstilling, det er forsaavidt en person det gjælder, en enkelt stilling. Militærkomiteen sier: Vi foreslaar alt det mandskap, som er krævet av departementet, med undtagelse av denne ene, idet vi mener, at dér har vi allerede stillingen. Statsraaden sa først, at det var en svakhet, at samme person var kommandant og chef - det undgaar man forresten ikke - men dernæst gjorde han gjældende, at han hadde ikke "magt over" den mand, det her specielt gjaldt - jeg oppfattet ham ialfald saa - det var saaledes statsraaden selv, som trak denne person frem, og overfor dette var det, jeg gjorde gjældende, at der har været ført klage her i stortinget over, at indsigelse er gjort fra det hold, eller at det ialfald ikke er skedd, at den officer, det her gjælder, ikke har tat bolig paa vedkommende fæstning. Det er den enkle sammenhæng. Jeg har ikke gjort denne sak til et personspørsmål; jeg forstaar i det hele ikke berettigelsen av den noget irriterte maate, hvorpaa hr. Mowinckel svarte paa mine bemerkninger. Jeg har bare gjort opmerksom paa den ganske likefremmelse, at det gjælder her en enkelt officersstilling, og jeg sa videre, at det forekom mig besynderlig, at der paa opprettelsen av en saadan stilling skulde gjøres kabinetsspørsmål; det fastholder jeg. I den forbindelse var det, jeg nævnte - ikke, som statsraaden sa, for at bruke Georg Stang mot ham; det har aldrig faldt mig ind - den rent saglige betragtning, at naar den ordning med grænsefæstningerne, som fandt sted i Georg Stangs tid, kunde nøie sig med chefen for 6te fæstningsbataljon som fælles chef, var jeg tilbøielig til at gaa ut fra, at da maatte det ogsaa kunne greie sig nu. For forholdet er jo det, saavidt jeg vet, at det gjælder ikke nu et større fæstningskompleks end det, som det gjaldt i Georg Stangs tid. Der er nedlagt fæstninger, og der er ført op andre fæstninger isteden; men det hele kompleks er vel neppe hverken saa meget større eller saa meget mere effektivt end det, som Georg Stang bygget op. Da mener jeg, at det er fuldt beføiet, utenat man skal bebreide mig, at der ligger noget personlig i det, at jeg sa, at naar Georg Stang kunde bygge og gjøre effektive - efter hvad vi mente ialfald - disse fæstninger med kommandanten paa Fredriksten, chefen for 6te fæstningsbataljon, som chef for det hele, maa man ha ret til at tro, at det samme kunde ske nu. Det var mit hele ræsonnement. Jeg tar det selvfølgelig med ro, at der rettes angrep paa mig for dette. Jeg synes ikke egentlig, der var grund til det. Jeg har uttalt min forundring over, at der - naar jeg ser, hvad der er passert tidligere, og specielt da grænsefæstningerne blev opprettet - gjøres kabinetsspørsmål paa denne stilling, og det maa det være mig tilladt at uttale. Jeg har undret mig over det, og jeg

har gjort opmerksom paa, at Georg Stang for sine grænsefæstninger ikke gjorde krav paa dette, langt mindre stilte kabinetsspørsmål paa det. Jeg beklager derfor, at den ærede forsvarsminister lot sig forlede til at fremkomme med den bemerkning, hvormed han avsluttet sit foredrag. Det var helt ubeføiet. Jeg har ikke brukt Georg Stang mot ham; men jeg har brukt det faktum, at Georg Stang bygget op grænsefæstningerne og utstyrte dem uten at kræve det, som kræves her. Det har jeg brukt til en parallel, en rent saglig parallel. Jeg kan derfor ikke finde andet, end at de personlige bemerkninger, som er rettet til mig, var noksaa litet motiverte.

Mowinckel: I anledning av sammenligning mellem organisationen, slik som Georg Stang etablerte den, og den nuværende kan det jo tænkes, at en organisation, som er etablert for saa mange aar tilbake, kan trænge en fornyelse, saa den omstændighet, at Georg Stang fandt en organisation med chefen for fæstningsbataljonen som fælles chef for hele dette avsnit tilfredsstillende - hvis han fandt den tilfredsstillende, men at han ialfald nøiet sig med den - den omstændighet, at Georg Stang for saa mange aar tilbake - det er vel nu 15 aar tilbake - nøiet sig med den ordning, kan da ikke godt anvendes som bevis mot, at der nu kan trænges en nyordning av disse forhold, naar vi staar oppe i en saa vanskelig situation som den nuværende, en situation, som ikke mindst for dette avsnits vedkommende gjør det paakrævet, at forsvarsdepartement, militærkomite og Storting har sin opmerksomhet ganske spesielt henvendt paa dette avsnits betydning og dets styrkelse. Der har været talt - det var hr. Kragtorp, som nævnte det - om hvor urimelig det var, at chefen for 6te fæstningsbataljon skulde være chef for Sarpsborg- og Fredriksstad-distriktet og samtidig for Kongsvinger-distriktet men ikke for det mellemliggende Fossumavsnit. Jeg kan delvis være enig med hr. Kragtorp i, at det synes urimelig, at chefen for Fredriksstadavsnittet samtidig skal være chef for Kongsvingeravsnittet, og jeg har vel ikke misforstaat forsvarsministeren, naar jeg siger, at han ser det som en fremtidig ordning, at Kongsvinger- og Fetsundavsnittet blir lagt under en speciel avsnitskommando. Men den omstændighet, at der endnu er mangler ved den nyordning, som der her er tale om, kan ikke være tilstrækkelig til, at vi overhodet ikke skal ta et skridt henimot en slik nyordning, og for mig synes det at være noksaa overbevisende, hvad der blev fremholdt av forsvarsministeren, at et saa viktig avsnit som Sarpsborg- og Fredrikstadavsnittet i forbindelse med befæstningen av Kragerøen eller Kjøkøen - hvad den heter - fuldt ut kan trænge sin egen mand som leder, og at det store Fossumavsnit ogsaa kan trænge en egen chef. Hr. Castberg kommer atter tilbake med denne argumentation, at det gjælder da bare en person. Jeg kan til nød forstaa, at hr. Castberg, første gang han hadde ordet, kunde komme med dette, at det gjælder bare en person; men siden den tid

har da saa mange herrer uttalt sig, at det argument, at det her bare gjelder en person, eksisterer ikke lenger. Og hvis man ikke vil ha fuld tillid til forsvarsministerens uttalelser, naar han sterkt pointerte, at det gjelder en sak av en ganske anden stor rækkevidde og betydning end spørsmålet om, hvorvidt en bestemt oberst skal bli chef for hele dette avsnit, eller om der skal utnåvnes en særskilt chef, kan jeg ikke tænke mig andet, end at hr. Kragtorps uttalelser maa virke ganske overbevisende; for hr. Kragtorp har endnu engang sterkt understreket, at det, det gjelder her, er en omorganisation av den største rækkevidde og betydning. Det er intet personsmaal. Det er spørsmålet om, hvorvidt man skal gaa fra den gamle organisation med fæstningsbataljonen over til den nye inndeling i fæstningsavsnit. Jeg synes, at den maate, hvorpaa forsvarsministeren har tilrettelagt, at en inndeling i fæstningsavsnit betyr en stor styrkelse for ledelsen av disse fæstningsanlæg, er ganske overbevisende; og at en ordning med en chef for fæstningsbataljonen, som skal være herre over hele denne vældige front fra Kongsvinger til Fredrikstad, maa lide av betydelige mangler, synes for mig at være ganske indlysende. Sker der et angrep paa denne front - lad os ikke tænke det værste, at det kommer østenfra, men lad os tænke os, at det kommer søndenfra - da maa det være en styrke, at chefen for den sydlige fæstningsgruppe - gruppen omkring Fredrikstad - ikke har andet at tænke paa end ledelsen av forsvaret der, og at der staar en særskilt chef for den næste vigtige fæstningsgruppe - gruppen(?) om Fossumavsnittet. Det synes jeg maa være ganske overbevisende, og det er ut fra disse betragtninger, forsvarsministeren har fremsat sit nye organisationsforslag. Jo mere jeg har hørt paa denne debat, jo mere er det gaat op for mig, at her gjelder det et meget viktig spørsmål - et spørsmål om styrkelse av det lokale forsvar, det faste forsvar, paa kanske vor viktigste landfront - den front, som beskytter hovedstaden mot angrep.

Før jeg slutter, vil jeg nævne en liten ting til; det var noget, som repræsentanten, hr. Bonnevie, kom med. Jeg vil takke hr. Bonnevie, fordi han aapent sa og aapent erkjendte, at det vil være umulig for nordmænd at benytte denne sak om styrkelse av vor front her som nogen agitation. Og jeg vil lægge til, at jeg skulde ikke tro, at det vil være vanskelig for en saa finttænkende mand som hr. Bonnevie at kunne forklare den svenske partifølge, som spør ham om dette, at dette er ikke gjort som et vern mot Sverige, men som et vern for Norges hovedstad, hvem end den fiende er, som maatte rykke op der; og at netop styrkelsen av denne front kan betyde det aller viktigste, ogsaa om Norge og Sverige staar sammen om halvøens forsvar. Det tror jeg, at hr. Bonnevie, som selv er militær, med lethed vil kunne forklare sin svenske partifølge. Og der er en ting til, som gjør, at det er noksaa let at forklare det. Dengang man drøftet spørsmålet om den nøitrale zone, la de norske forhandlere

- og de la ingen skjul paa det likeoverfor svenskerne - megen vegt paa, at den nøytrale zones vestgrænse ikke blev trængt længer ind i landet end, at der skulde bli plads til befæstede brohoder paa Glommens østside. Det er derfor saa langt fra, at dette kommer noget overraskende for de svensker, som har fulgt lidt med, at det er en konsekvens i hele den forsvarspolitik, som har været ført fra Norge helt siden 1905 til denne dag - en politik, som først og fremst tar sigte paa fred og venskab med Sverige, men samtidig tar sigte paa, at vor hovedstad skal være forsvaret paa bedste og sterkeste maate mot alle fiender, som maatte angripe vort land.

Præsidenten: De følgende talere har kun 2 minutter.

Magnus Nilssen: Den sidste opgave, som hr. Mowinckel gav os socialdemokrater overfor vore svenske partifæller, forekommer mig at være uhyre meget vanskeligere end selv den opgave, som hr. Mowinckel har hat i de sidste dage, at forsvare alle forsvarsministerens forslag. Hr. Mowinckel talte forrige gang, han hadde ordet, om at det var neppe til landets vel, at vi socialdemokrater eller de, som hadde uttalt sig før, hadde uttalt sig paa denne maate i denne sak. Jeg vil sige - jeg har ikke hat ordet under hele denne saks behandling før - at det er med oprigtig sorg, jeg erfarer, at man nu vil gaa videre paa den vei, som kan føre til misopfatning i svenske kredse og dermed skape et mistillidsforhold mellem Norge og Sverige, som jeg saa langt mine evner har rukket, har søkt til enhver tid at avverge. Det er sagt, at Fossumavsnittet er besluttet før - det vet vi alle - men det er nu netop iaar paa grund av situationen, at det er nødvendig at opsætte det nødvendige personel o.s.v. Jeg spør: Har der ingenting hændt overfor vor østlige nabo, siden Fossumavsnittet blev besluttet her i stortinget? Har man intet lært av alt dette? Eller har det ikke været alvorlig og oprigtig tale dette? Og saa snakkes der om situationen iaar. Hvad er det, som har hændt fra svensk side, efterat denne krigssituation begyndte, som skulde bringe os paa den tanke, at vi nu maatte opsætte det nødvendige personel og gjøre alting istand ved Fossumavsnittet? Har ikke netop det, vi har seet fra svensk side, bevist, eller git os ret til at tro, det motsatte, at der fra svensk side ikke er nogen fare? Saa siger hr. Mowinckel, at Sverige kan bli trukket ind i krigssituationen mot sin vilje. Det er heldigvis ikke de svenske militære, som bestemmer det. Der er da heldigvis ogsaa regjering og riksdag i Sverige. I den svenske riksdag bestaar flertalet i andetkammer - og det har magten ved fællesvoteringer - av socialister og liberale, hvis eneste store hovedopgave det er at holde Sverige utenfor krigsbegivenheterne. og den svenske regjering bestaar av mænd, som er likesaa sterkt besjælet av dette, og jeg vet med positiv vishet, at den svenske utenriksminister har uttalt sig saa sterkt om dette forhold, at jeg skjønner ikke, at de, som kjender til

forholdene i Sverige kan ville bruke dette argument, at netop nu i det sidste skulde der være forhold tilstede, som skulde tilsige, at man kunde være ræd for, at Sverige blev trukket ind i situationen mot sin vilje. Hr. Mowinckel talte om, at for hr. Buen og hr. Gausdal er det en let agitation. Jeg vet ikke, hvad han sigter til med dette. Var det dermed meningen at si om vore to partifæller, at de ikke uttaler sig saklig og klart ut fra sin opfatning av spørsmålet? Hvis det var andet, hr. Mowinckel mente, saa er da sandelig ikke han den, som føler en viss rædsel for agitation, han er da flink ute paa folkemøter og her i salen, han var flink foran valget i 1912 og la ikke fingrene imellem overfor den daværende militærpolitiske situation og, hvad dermed stod i forbindelse, og heller ikke, da vi i 1913 begyndte vore forhandlinger her i salen om den ting.

Løvland: Eg vil berre faa nemna ein einskild ting. Det er ei slik mengd med ting, folk hev nemnt her, at skulde ein blanda seg upp i diskussionen, so kom ein aldri til lands. Um den nøytrale sone, som det hev vore tala um, vil eg berre segja, at det er noko, som kvar kann segja seg sjølv, at den hev akkurat same verd som ein traktat, og at han hev gjort meir godt i moralsk leid i den svenske folkehug enn dei festningar som laag so tett inn paa grensa, at dei kunde skjota paa kvarandre fraa baee sidor grensa, det er visst. Og naar svenskarne daa kravde deim nedlagde, daa var det eit aalment krav som ein møtte i alle parti, for di dei laag so nær grensa. Men ingen møtte eg av svenskarne i Karlstad, som sagde eit ord i den leid, at det var nokon i Sverike, som hadde noko imot festningarne ved Glaama, tvertum. So eg trur, det er eit misbruk aa segja, at desse festingarne ved Glaama er noko, som krenkjer det svenske folket; det er mi røynsla. So framt det berre var imot Sverike dette var retta, skulde eg langt paa veg vera samd i, at det ikkje hasta so svært med aa gjera det i stand. Men denne festningi dekkjer Kristiania likso mykje mot sud; for det er noko me alle veit, det hev vore tenkt av militære i lange, lange tider, at um det kom eit aatak paa Kristiania sjøvegen, so vilde det alltid verta studt av landsetjing. So lenge Norig og Sverike stod saman som i unionstidi, var det fyresetningi, at landsetjing kunde skje i Baahus, og desse grensefestningarne er alle saman meint paa aa skulla verja landet i samband med Sverike. Og skulde svenskarne gaa mot Norig, so vilde dei og møta desse festningarne; men eg hev ingi tru paa, at den dag skal koma, serleg naar styremagterne veit, at Norig ikkje berre vil, men ogso kann verja sitt land. Men eg hev den beste tru paa, at nettupp det, at unionen er burte, tryggjer freden millom dei tvo folki. Um dette, som dei kallar kabinettspursmaalet, dei 6 tusund, so hadde eg ikkje venta, at dei vilde reducera kabinettspursmaalet til det. Eg ser det so, at forsvarsministeren ser det naudturvelegt aa organisera fullt denne festningi, som er vedteki av

Stortinget, og skal han faa ho organisera slik, at ho er fullt forsvarsfør, so maa han hava ein chef der. Det ræsonnement bøygjer eg meg for. Eg veit fraa den tid, dette spursmaal fyrst var uppe i regjeringi, det var general Olsson som daa var statsraad, han var og artillerimann, festningsartillerimann, daa vart det halde sterkt fram, at lendet er godt i mange maatar, men det er gjenomskore av furor, som gjer, at fortrennkjerne der maatte organiserast og alt skipast slik, at ein kunde verja marki og nytta lendet. Eg hev allstødt havt ei kjenning av, at dette er eit serskild kompleks i festningsrekkja og ikkje eit einskilt fort; det er fleire fort, som gjer Fossumavsnittet, som er det store sterke bruhovud paa austsida av Glaama. Og skal ein halda vedlike tilsynet, og skal dette mognast til det, som det tek sigte paa, so trur eg med forsvarsministeren, at ein røynd chef maa taka ved dette avsnitt. Difor vil eg røysta for, og eg vil raada til, alt det eg kann, at forsvarsministeren fær denne vesle stein i bygningi til aa gjera dette verk brukført.

Buen: Hr. Mowinckel har talt saklighet i denne debat. Hans saklighet synes imidlertid ikke at række saa forførdelig langt, for naar han siger det, at for os er alt agitation, saa - ja jeg tror jeg kan skjænke ham den uttalelse - den er ikke meget værd. Det er saa ofte at høre fra venstrefolk for eksempel, at hvis vi hadde en anden stilling i det militære spørsmål, saa vilde vi faa vældig tilslutning, vi socialister. Men vi er ikke saa lette at flytte paa, at vi for det mulige agitatoriske held, vi kunde skaffe os paa den maate, gir avkald paa vore meninger. Og jeg vil si, at de meninger, vi har fremholdt her i disse militærspørsmål og ikke mindst det, det nu gjælder, de kommer fra dypet av vor sjæl, og ingen har lov til at kaste foragstens skjær over det. Jeg vil lægge til, at jeg siger ikke mer, jeg uttaler mig ikke sterkere ute i agitationen, end jeg finder det forsvarlig at gjøre det her i salen. Jeg tænker det er ansvarsfuldt handlet. Det er ikke alle, som gjør det, og jeg har lagt merke til, at det er mange, som siger mere ute i agitationen, end de vil staa for, naar de kommer her i salen. Med hensyn til det nyeste kabinetsspørsmål paa denne nye avsnitschef, som skal etableres, saa sa hr. Løvland, at man maatte da ha en chef; men ikke rettere end jeg har forstaat militærkomiteen, saa er der allerede en chef for disse forter, som det her er tale om. For mig fortøner det sig underlig, at den nye mand skal være saa vigtig, at forsvarsministeren maa gjøre kabinetsspørsmål for at faa ham frem, mens man samtidig ser, at en saa vigtig stilling som chefsstillingen for festningsartilleriet her i landet - festningsartilleriet er jo betegnet som noget av det viktigste av vort forsvar i disse vanskelige dage - chefen for dette vigtige vaaben er en gammel pensioneret officer. Jeg kan ikke skjønne, at det kan være forsvarlig, naar det brænder saa voldsomt paa

dette punkt. Hvordan kan det henge sammen, at man paa dette punkt kan hjelpe sig saadan efter omstændighetene - paa dette punkt, som vi ved enhver leilighet faar høre er det viktigste ved hele vort forsvar? Det ser eiendommelig ut for mig i alle fald.

Statsraad Holtfodt: Jeg skal faa lov til at rette en misforstaaelse, som visst har gjort sig gjældende her. Det er det, at chefen for 6. festningsbataljon i krig skal føre kommandoen i Sarpsborgavsnittet, og saa skal han skræve over og føre kommandoen ogsaa oppe ved Kongsvinger. Nei, det er ikke saa; chefen for 6te festningsbataljon er chef for nedre Glommenlinje-avsnittet i krig efter de gjældende forsvarsplaner; han skal være her nede. Kongsvinger festning ligger under 2den brigade i krig. Det er altsaa en ren fredsadministration, naar han er en slags overordnet chef for Kongsvinger, fordi den øvre del av Glommenlinjen endnu ikke er organisert. Jeg maa altsaa uttrykkelig pointere, at det er for krig vi organiserer, og det rigtige organisationsprincip er jo det, at der skal være mindst mulig overgangstilstand fra fred til krig. Om det avsnit, som det her er spørsmål om, kan man ikke si, som hr. Castberg sa, at naar vi har kunnet hjelpe os med de mindre hjælpemidler ved disse smaaforter, som var her før, saa maatte man kunne lægge dette under den samme chef som Sarpsborgavsnittet. Nei, dette terrængavsnit er - hvad jeg under mit foredrag søkte at pointere saa sterkt som mulig - forutsat at skulle være det aller viktigste paa hele Glommenlinjen; det er det aller vanskeligste, som jeg kjender; av alle vore festninger vet jeg ikke nogen, som vil stille saa store krav til sin chef som Fossumavsnittet. Det bedste bevis herpaa er, at de militære autoriteter holdt paa et par aar, før de bare kom paa det rene med, hvor de permanente anlæg skulde lægges. Hvis man læser igjennem kommissionsbetænkningerne om dette, vil man finde en papirbunke saa høi som saa. Derfor er det, at dette avsnit maa ha en chef, som bor i avsnittet, som studerer det grundig og planlægger forsvaret og det saa hurtig som mulig, for at det skal bli et effektivt led i vort forsvar. Det var kun denne misforstaaelse jeg vilde faa lov til at rette paa. At det skulde vække nogen misstemning i Sverige, at vi sætter vort forsvar i orden, det er saa langt fra tilfælde, at er det noget, man støter paa i den svenske presse, saa er det det, at Norges militære svakhet er den største hindring for et godt forhold mellem Norge og Sverige. Det er noget, vi ikke kan lukke øinene for, og jo før vi blir selvhjulpne, jo før faar svenskerne den respekt, som er nødvendig for, at vi kan indlede en effektiv alliance ogsaa i militær henseende. Det er det rette forhold.

Sparre: Det blev sterkt fremholdt av en taler - jeg tror, det var av hr. Mowinckel - som et argument for, at vi nu maatte gaa med paa propositionen her, at de befestningsanlæg, som skal lægges nede ved Fredriksstad,

maa staa under sin egen chef. Ja, det er meget mulig; men de befestningsanlæg er ikke færdige, de er endnu ikke bevilget, saa det maa jo være tidsnok senere, naar de er færdige, eller naar de nærmer sig sin fuldførelse, at ta bestemmelse. Først maa de jo som sagt bevilges og dernæst bygges, og saa kan der bli tale om, hvorledes man skal indrette sig der. Her er kun tale om chefstillingen ved de befestningsanlæg, som nu er færdige, og som skal kunne træ i virksomhet, og der er det av statsraaden stærkt fremhævet, at han maa ha en egen chef. Komiteen er ikke uenig med ham i det, men vi har pekt paa, at denne chef, som statsraaden trønger, den findes allerede i 6te festningsbataljons chef, som gaar - om ikke ledig - saa dog halvt ledig, kan man si, i Kristiania. Det er av Stortinget besluttet, at personalet ved de nedlagte grænsefestninger skal flyttes over til de nye, og dermed er selvfølgelig ogsaa ment, at chefen skal flyttes over. Komiteen har, før den avgav sin indstilling, skrevet til departementet og spurt om, hvorledes denne 6te festningbataljons stab maa utstyres, hvis vort forslag antages. Vi har faat svar paa det, og vi har foreslaat alt det, som er krævet for at utstyre chefen med fuldstændig stab. Hr. Løvland sa, at statsraaden maatte faa denne sten til fuldførelse av sin bygning; ja, han bør faa den, og vi har ogsaa indstillet paa, at han skal faa den.

Gausdal: Jeg vil si til hr. Mowinckel, at enten jeg snakker i denne sal eller utenfor den, saa gjør jeg det med samme pligtfølelse jeg som han. Jeg tør paastaa det, og det er slet ikke agitation, jeg snakker, det er for fuldt alvor, og det er efter min inderste overbevisning. Men denne debat har dog - saa trist den end er i mange punkter - bragt en glædelig foreteelse, og det er den maate, hvorpaa præsident Løvland har desavoueret forsvarsministeren. Forsvarsministeren indledet sit forsvar for denne sak med at peke paa indmarsjlinjerne fra øst, ikke bare i ord men ogsaa i handling ved at peke paa kartet og si, at her er de farlige indmarsjlinjer. Men saa kommer hr. Løvland og fortæller, at det er ikke for at beskytte os mot øst, det er for at beskytte os mot syd. Det er en glædelig foreteelse, at man der vil retirere fra denne mistanke mot Sverige, som savner al grund, og jeg glæder mig over det og vil slaa det fast.

Kragtorp: Det hviskes og sies høit, at her ser man resultatet av, at en komite gaar paa eget eventyr og forfatter en indstilling uten at staa i rapport med den foredragende departementschef. Jeg vil tilbakevise den ytring. Det er ikke saaledes at forstaa, at vi er gaat her paa egne veie. For det første har vi hat de forelagte dokumenter i disse spørsmåal, som vi har studeret - det antar jeg, at de fleste av herrerne har faat en fornemmelse av - saa omhyggelig og indgaaende, som de færreste komiteer - tror jeg, jeg tør si - gjør. Vi hadde nemlig fornemmelsen av, at vi her var paa farlig grund.

Men ikke nok med det. Etter komiteens anmodning henvendte vor formand sig til forsvarsministeren, og han kom op til os i komiteen, og denne hadde da anledning til at gi os de opplysninger, som han da kunde gi os, som vi ikke hadde anledning til at slutte os til av dokumenterne, og han hadde anledning til at bruke al den paavirkning, som han da maatte finde hensigtsmessig i komiteen i samlet møte. Det var, før vi avgav vor indstilling, saa naar den er blit, som den er, er det ikke, fordi vi ikke har søkt at være à jour med forsvarsministerens opplysninger og hans opfatning av de forskjellige spørsmål. Jeg har villet si dette, før saken gaar til votering, fordi jeg hører, at det sies mellem bänkene, at vi skal ha gaat paa eget eventyr uavhengig av forsvarsministeren. Det medfører ikke rigtighet, hr. præsident.

Votering:

Ved alternativ votering mellem komiteens indstilling under titel 9 a, Fossumavsnittets opsætning med personel, - kr. 49 000,00 - og statsraad Holtfodts forslag - kr. 55 000,00 - bifaldtes det sidstnævnte med 70 mot 48 stemmer.

De 70 herrer var: Inderberg, Schei, Wolden, Bergan, Fjermstad, Syrrist, Barman, Michelet, Hagerup Bull, Spangelo, Mowinckel, Næss, Trædal, Bakke, Indrehus, Rosenlund, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Skaar, Løvland, Tveiten, Rik. Olsen, Kopseng, Omholt, Hans Hansen, Gjetmundsen, Lund, Valentinsen, Pramm, Aæn, Johnson, F. Enge, Nalum, Berg, Godske Nielsen, O. B. Halvorsen, Rustad, Ustvedt, Hovi, Gundersen, Peersen, J. Hestnes, Meyer, Thallaug, Ugland, Kaddeland, Eiesland, Lindstøl, Gauslaa, Andersen Grimsø, Kulstad, Joakimsen, Ellingsen, Vassbotn, Otterlei, Stuevold-Hansen, Kristvik, N. Hestnes, Bøen, Jahren, Årstad, Gjedrem, Braut, Haaland, Rasmussen, Eidem, Pedersen, Galtvik.

De 48 herrer var: Hagerup, Aavatsmark, Stinessen, Blakstad, Jul. Halvorsen, Fretheim, Ameln, Samuelsen, Sæbø, Svendsbøe, Bonnevie, Rinde, Skilbred, Hornsrud, Horgen, Nagel, Andr. Hanssen, Ramm, Finstad, K. Amundsen, Aaset, Eftestøl, Sparre, Gunnestad, Magnus Nilssen, Chr. Knudsen, Landheim, Castberg, Mjøen, Lappen, Jenssen, Skaiaa, O. Amundsen, Jacobsen, Holmesland, Ulstrup, Ludv. Enge, Sigurdson, Kragtorp, Moeskau, Bergersen, Gjøstein, Foshaug, Gausdal, Erichsen, Bauck, Ribsskog, Buen.

Fraværende: Bernhard Hanssen, Konow (syk), Sanne (forfald), Fløistad og Austbø (syk).

Præsidenten: Præsidenten vil nu foreslaa, at den videre behandling av denne sak og behandlingen av de øvrige saker paa kartet utstaar til imorgen formiddag kl. 10.

Møde for lukkede dører, Stortinget 26. april 1915, ettermiddag

Aavatsmark: Kunde vi ikke gjøre os færdig iaften? Jeg tror ikke, der er store dissenser igjen, og jeg antar, der ikke blir debat.

Præsidenten: Hvis det kunde bli tilfældet, vilde præsidenten selvfølgelig med fornøielse fortsætte.

Aavatsmark: Jeg skulde tro det.

Præsidenten: Hvis man kunde stole paa, at den uttalelse vil slaa til.

Aavatsmark: For mit vedkommende kan man ialfald stole paa det.

Præsidenten: Men statsraaden er vel nødt til at opta dissens. - Præsidenten vil efter konferanse med statsraaden fastholde sit forslag om utsættelse til imorgen formiddag kl. 10.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten refererte derefter møtets protokol, som ikke foranlediget nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 21.10.